

АБДУЛЛА ОРИПОВ

САВОБ

Шеърлар

ТОШКЕНТ «МАЪНАВИЯТ» 1997

Тўпловчи ва сўнг сўз муаллифи
Дониёр БЕГИМҚУЛОВ

Мусаввир С. Соин

Маъмур тўпланда Ўзбекистон халқ шоири, Алишер Навоий номидаги Давлат мукофоти лауреати Абдулла Ориповнинг Дунё ва Вақт, инсон маънавияти ва гўзаллиги ҳақидаги теран фалсафий шеърлари жамланган. Мажмуадан, шунингдек, шоирнинг энг янги шеърлари ҳам ўрин олган.

—68

Орипов А.

Савоб: Шеърлар //Тўпловчи ва сўнг сўз муаллифи Д. Бегимқулов/. — Т.: «Маънавият», 1997. — 112 б.

Ўз2.

4702620204 — 7
М 25(04) — 97 20 — 97

© «Маънавият», 1997.

* * *

*Эй азия юрт, Ҳуррият — даврон муборакдир сенга,
Ўзбекистон — беғубор осмон муборакдир сенга.
Неча юз йил сен курашдинг Мустақиллик оқи деб,
Сен ани топдинг, улуғ имкон муборакдир сенга.
Халқаро давлат бўлиб қўйдинг қадам, мардона бўл,
Бошлаган иқбол сари Сарбон муборакдир сенга.*

САВОБ

Авжи саратонда ҳансираб, ёниб,
Коврилиб оловли йўллар тафтида,
Муздайин булоқдан сув ичгач қониб,
Ҳордиқ олганмисан чинор тагида?

Руҳингда сафою танингда мадор,
Умидбахш қўшиқлар куйлаганмисан?
Ўша пайт, ўша он ҳеч қурса бир бор
Чинорни ким эккан — ўйлаганмисан?

Рўбарў келдинг сен тошқин дарёга,
Қолдинг соҳил узра чорасиз, гирён,
Лекин йўлиққандай ажиб рўёга,
Қаршингда бир кўприк бўлди намоён.

Бамисли узала тушган хор вужуд,
Хўтаргай у турфа инсонлар қорини,
Утдийи эси дарёдан саломат ва бут,
Лекин ўйладингми кўприк меъмори?

Урмонлар бағрида сайр этган сайёҳ,
Чангалзор қўйнида саргардон овчи,
Муъжаз бошпанани кўрдингми ногоҳ,
Уни қолдирмишдир қай бир йўловчи.

Қолдирмиш у сенга қаро кун учун,
Бир чимдим туз билан бир жуфт чақмоқ тош.
Ўйлаб кўрганмисан, бу ҳиммат нечун,
Ўйлаб кўрганмисан, кимдир у гамдош?

Ҳа, Инсон умрининг кечмиши ажаб,
Гоҳ тўнғар, гоҳо у яшнар қулф уриб...
О, балки қайси бир фидойи сабаб,
Юрибсан сен ҳаёт нашъасин суриб.

Неки эзгулик бор жаҳонда пойдор,
Жойлаб ола билдик барчасин қонга.
Асрлар сўнгида толе келиб ёр,
Фарзанд бўла билдик буюк замонга.

Сингди руҳимизга мангу барҳаёт
Алишер шеърю Пушкин баёти.
Сингди руҳимизга голиб ҳиссиёт —
Жасур боболарнинг тенгсиз саботи.

Сингди қонимизга шу оташ дунё,
Сингди қонимизга муҳаббат, ғазаб.
Йироқ авлодларга бизлардан аммо
Қай бир хислатимиз қоларкин, ажаб?

Нима қолар экан? Қай эзгу тилак,
Қай ҳис — юракларда тополган камол?
Йироқ авлодларга бизлардан бешак
Қолар курашларда тобланган хаёл.

Сингди инграйди дунёмиз беҳол,
Зордир у нажотбахш ҳислар сеҳрига.
Жангларда толиққан мажруҳ зот мисол,
Суяниб яшар у инсон меҳрига.

То ҳаёт экансан, савобга зормиз,
Йилт этган шуъладан диллар файзиёб.
Гоҳ ғамгин, гоҳ эса умидга ёрмиз,
Йўқолмаса деймиз дунёдан савоб.

Ахир унинг билан гуллагай очун,
Ахир унинг билан умрлар шоён.
Фақат савоб борки, жаҳон бус-бутун,
Фақат савоб борки, азиздир Инсон!

САВОБ

Авжи саратонда ҳансираб, ёниб,
Қоврилиб оловли йўллар тафтида,
Муздайин булоқдан сув ичгач қониб,
Ҳордиқ олганмисан чинор тагида?

Руҳингда сафою танингда мадор,
Умидбахш кўшиқлар куйлаганмисан?
Уша пайт, ўша он ҳеч кўрса бир бор
Чинорни ким эккан — ўйлаганмисан?

Рўбарў келдинг сен тошқин дарёга,
Қолдинг соҳил узра чорасиз, гирён,
Лекин йўлиққандай ажиб рўёга,
Қаршингда бир кўприк бўлди намоён.

Бамисли узала тушган хор вужуд,
Кўтаргай у турфа инсонлар қорини,
Утдинг ҳеч дарёдан саломат ва бут,
Декин йўлларнинг маънаси?
Балки вужудимда дарвиш қони бор.

Мен яхши англайман, мозий не демак,
Тарихда ҳар кимнинг бор ўз замони.
Лекин танимизда кезар-ку бешак
Олис боболарнинг минг йиллик қони.

Нечоғли сабот бор ёвқур Широқда,
Эрйигитов тўпга кўксин босар жим.
Раҳимов ганимга ташланган чоқда
Алпомиш шиддатин пайқамаган ким?!

Оху боласи бу — охудаёй боққан,
Шерваччада эса шернинг шиддати.
Авлодлар қонида минг йиллаб оққан
Буюк боболарнинг турфа хислати.

Неки эзгулик бор жаҳонда пойдор,
Жойлаб ола билдик барчасин қонга.
Асрлар сўнгида толе келиб ёр,
Фарзанд бўла билдик буюк замонга.

Сингди руҳимизга мангу барҳаёт
Алишер шеърню Пушкин баёти.
Сингди руҳимизга голиб ҳиссиёт —
Жасур боболарнинг тенгсиз саботи.

Сингди қонимизга шу оташ дунё,
Сингди қонимизга муҳаббат, ғазаб.
Йироқ авлодларга бизлардан аммо
Қай бир хислатимиз қоларкин, ажаб?

Нима қолар экан? Қай эзгу тилак,
Қай ҳис — юракларда тополган камол?
Йироқ авлодларга бизлардан бешак
Қолар курашларда тобланган хаёл.

Шу ёвқур асрда яшадик рўй-рост,
Ранжу балолардан ҳайиқмай тақир.
Йироқ авлодларга бизлардан мерос,
Буюк бардошимиз қолгуси ахир.

Яшадик шу рангин дунёда масъул,
Тс эллар кўз ёши бўлмасин чашма.
Ўзни бағишладик курашга буткул,
Демакки, яшадик оромга ташна.

Ташна яшадик биз меҳрга мутлоқ,
Ишққа, муҳаббатга ташна ўтдик биз,
Гоҳ эса қуёшдек порлоқ ва йироқ
Ҳаққа, ҳақиқатга ташна ўтдик биз.

Ташна яшадик биз нурга, зиёга,
Қаён кетмоқдасан, эй учқур замон?!
7

Оқибат бел боғлаб келди дунёга
Бизнинг асримизда валломат инсон.

Тўфон, қасирғалар кечар-ку ҳали,
Кечади авлодлар қатор, галма-гал.
Балки оро топиб башар сайқали,
Туғилар энг олий инсон, мукаммал.

У ўзин танигай шунда даъфатан,
Тўфон, қасирғалар босириқ бир туш!
Шу буюк сайёра — ягона Ватан,
Инсон ўз бахтидан ўзи ҳам сархуш.

Мунис нигоҳини қадаб қуёшга
Турар у нурдай пок, ишқдай безавол.
Кечмиш камолотин кўтариб бошга,
Йироқ асрларга кўз тикиб хушқол.

Турар у гўдакдай беғубор кулиб,
Балки кулгиси ҳам биздан мерос бу.

~~Лекин жонида бир зарра булиб~~
Бизнинг ҳам қонимиз гупургай, рост бу...

Боболар дунёдан ўтдилар шундоқ,
Биз ҳам етукликка бўлмадик тимсол.
Лекин сен бўларсан бокира мутлоқ,
Лекин сен яшарсан фаришта мисол.

Қаҳқашон сайрида ҳур қуёш билан
Кезарсан то абад шодумон, хуррам.
Лабда табассуму кўзда ёш билан
Сенга талпинаман, буюк набирам...

ҚУРИҚХОНА

Асраймиз ўсимлик хилларин тайин,
Асраймиз ҳайвонлар камёб зотини.

Ҳатто атрофларин ўраб атайин,
Қўриқхона деймиз сўнгра отини.

Саёқ овчиларга уён йўл бўлсин,
Жарима соламиз, қамаймиз ҳатто.
То у жонзодларни тинчига қўйсин,
Қирилиб битмасин тирик дунё то.

Мунис мавжудотга меҳру шафқат бу,
Бу инсон қалбида балққан ҳамият.
То яшар қайдадир бу янглиғ туйғу,
Ҳар нечук қирилиб кетмас табиат.

Оламда кўп нарса камёб бир қадар,
Не-не туйғулар ҳам камёбдир, алҳол,
Мен дердим: соф қалбни учратган сафар,
Дарҳол ўраб олинг атрофин, дарҳол.

Инсоф йўқолмасин, ўранг мустаҳкам,
То уни юзсизлик этмасин хароб.
Эзгуликни асранг, оламда у ҳам
Тождор турна каби бўлмасин камёб.

Оқибатни асранг, оқибат гўё
Айиқдай қайдадир топмасин завол.
Ҳаёни асрангиз, куймасин ҳаё,
Оташга дуч келган полопон мисол.

Имонни асрангиз, у доим танҳо,
Ундадир мужассам инсон матлаби.
Авлодлар ахтариб юрмасинлар то
Уни аллақандай Қор одам каби.

Виждонни асрангиз ҳар недан ортиқ,
Ягона заминни асрагансимон.
Боболардан қолган ноёб бу тортиқ
Токи авлодларга етолсин омон.

Эзгу, латиф ҳислар бўлмасин таҳқир,
Булбулни бойқушга топширманг зинҳор.
Худбин ва дилозор кимсанинг, ахир,
Оғзи қон йиртқичдан қандай фарқи бор?!

Тўқайга ўт кетса ёнғай бус-бутун,
Адолат борлиққа ёлғиз онадир.
Дунё ҳам, инсонлар қалби ҳам бугун
Евузликдан зада Қўриқхонадир.

УЧИНЧИ ОДАМ

Инсонлар бир-бирин юрса ардоқлаб,
Ўртада восита асли зиёда.
Ҳар икки одамни тургувчи боғлаб,
Учинчи Одам бор лекин дунёда.

Учинчи Одам бу — ўзи бир хилқат,
Ўшадир дунёга илк қўйган қадам.
Икковлон ўлжани келтирган фурсат,
Ўчоққа ўт ёққан Учинчи одам.

Пайгамбар шаклида у соҳиб қутқу
Бандага худони далолат этган.
Не ўжар шоҳлардан элчи бўлиб у,
Гоҳо бош келтирган, гоҳ боши кетган.

Муҳаббат бобида у-ку бир маҳрам,
Унингсиз висол ҳам йўқдир аслида.
Шоирнинг ёр учун битган сатрин ҳам
Ёд олган ўшадир — шеърхон шаклида.

Унинг бир унвони — ҳакамдир азал,
Шунчалар муҳтарам Учинчи бу зот.
Токи бу оламда меҳр нотугал,
Мен фақат ўшандан қўрқаман, ҳайҳот!

Ахир у эмасми дўстни ғаниму
Ғанимни дўст қилиб қўйгувчи одам.
Магар у бешафқат бошласа ғулу,
Дунёга ғавғолар солгай чинакам.

Рўёни рост деса, миттини кабир,
Жанубни Шарқ деса айлаб имолар,
Куфрли дунёда оз эмас, ахир,
Ушанинг измидан юрган сиймолар.

Учинчи бу одам тирикдир токи,
Дунёнинг чайқалиб турмоғи аён.
Серғалва асрда бу зот ҳаттоки
Салтанат шаклида бўлур намоён.

Оламда, аслида, бордир дўст ва ёв!
Орзум шул: покиза кўрсам виждонни.
Кимсанинг номидан кимсага биров
Сотиб юбормаса, дейман, имонни.

Қўлларим кўксимда, бетинч, бетоқат,
Таъзимлар қилурман сенга ушбу дам.
У — менми, у — сенми, ким бўлма, фақат,
Сенга инсоф берсин, Учинчи одам!

УЗЛАТ

Менга узлат керакдир,
Издиҳомдан тўйганман,
Тўда-тўда жойларга
Энди бормаёй қўйганман.
Изтиробли турмушнинг
Савдоси зўр бағоят,
Инжа, нозик руҳни у
Енгиб олди ниҳоят.

Узлат излаб бормаган
Жойим балки қолмади,
Ҳеч бир гўша келгин деб
Оғушига олмади.
Узлат қайда мен учун,
Балки йироқ элларда,
Қадам етмас тоғларда,
Ит яшамас чўлларда.
У ёқларга йўлимни
Бура олмай ҳайронман,
Нечук ўксук бандаман,
Нечук бахтсиз инсонман.
Дўсту ёрдан юрагим
Айрилар нари-нари,
Узлатнинг соғинчи бу,
Ёлғизлик дарди бари.
Қай ёвуз куч дафъатан
Солди мени бу ҳолга,
Нечук уйғоқ гидроким
Мойил бўлди малолга.
Замон-замон баҳона,
Дўстлар юзин бурдилар,
Энди улар ўзга юрт,
Ўзга маскан қурдилар.
Мен улардан йироқда —
Танҳо қолдим оқибат,
Ҳаттоки жонзотлардан
Безган бир дарвешсифат.
Энди мен қаён бориб,
Қай йўл билан кетгайман.
Қайға элтиб оёғим,
Қай узлатга етгайман.
Билдимки мен, неки бор,
Бевафодир ушбу кун,
Кечирганим-кўрганим
Бебақодир ушбу кун.

Менинг каби мардуд дил
Топилгайми, билмасмал,
Гирёндирман, гафлатни
Кипригимга илмасман.
Мен узлатни элимнинг
Юрагидан ахтаргум,
Уксукларнинг энг пинҳон
Тилагидан ахтаргум.
Дарвозангни чертиб мен
Келсам, жонажон укам,
Ташрифимни қабул эт,
Меҳмонавоз эй бекам.
Юз ўгирма, бу йўлчи
На қувонч, на кулфатдир,
Унинг ёлғиз илинжи
Узлат эрур, узлатдир...

ТАФАККУР МОНОЛОГИ

I

Билмасман, қайдадир менга ибтидо,
Билмасман, қайдадир менга интиҳо.

Асрлар қаъридан ўтаман сокин,
Менга бари бирдир — ким қул, ким ҳоким.

Сизнинг қутқу билан зарра ишим йўқ,
Шундоқ салобатли қарвонман улуг.

Менинг қўнғироғим эшитолган зот,
Ўзин бахтли деса арзир умрбод.

II

Мени атадилар худо деб аввал,
Пайғамбар дедилар ва даҳо тугал.

Буюкман баридан минг-минглаб карра,
Худо ҳам, даҳо ҳам менад бир зарра.

Мен асли ҳосила эрурман гарчанд,
Лекин бугун ота — кечаги фарзанд.

Теграмда чарх урсин, майли, замон, вақт,
Мен-чи, ўз-ўзимга масъулман фақат.

Қаршимда гердаяр тоғлар ҳам бекор,
Улар менинг учун шунчаки сангзор.

Баҳри Муҳит нима? Нима у денгиз?
Чайқалган сувлардир, рангсиз ва нурсиз.

Офтоб, сайёралар чарақлаб ётар,
Мен учун оддий ҳол: борлиқ мухтасар.

Ҳайрат нималигин билмасман асло,
Ҳатто чексизлик ҳам идрокимга жо.

III

Ҳа, менга ҳеч эрур коинот, жаҳон,
Лекин мени қийнар фақат бир армон.

Мени қачонлардир яратган зотдан,
Қарздорман яъниким, одамизоддан.

У гоҳ буюк эрур, гоҳ забун, барбод,
Сира тушунмадим мен уни, ҳайҳот.

Фақат идрокимга занжирдир шу ғам,
Сени эплотмадим, жувонмарг одам.

ИШОНЧ КЎПРИКЛАРИ

Юздан парда кетса,
Дилдан диёнат,
Меҳр ришталари зимдан узилса;
Юракларни босса шубҳа, хиёнат,
Ишонч кўприклари бузилса;

Етимлар ҳаққидан қўрқмаса биров,
Сўқмоққа айланиб кетсалар йўллар;
Қиблагоҳлар осий, туғишганлар ёв,
Ғазналарга чўзилса қўллар;

Болалар руҳига ҳаёт деган дарс
Манманлик уруғин жойласа;
Ошиқлар кўчада маъшуқасин эмас,
Қимнингдир қадамин пойласа;

Элнинг шоирлари ғаним зотлар каби
Бир-бирларин ғажиб-есалар;
Минбарларга чиқса кўча-кўйнинг гапи,
Андишани қўрқоқ десалар...

Бундай юртда энди қирғин шарт эмас,
Вабо ҳам қочади ундан йироққа;
Ҳато дарёлари қурир басма-бас,
Ҳатто тупроқлари тушар титроққа.

Халқим, бундайларни кўргансан азал,
Кўп чеккансан улар озорин, доғин.
Сен енгиб ўтгансан лекин ҳар маҳал,
Халқим, топинаман ўзингга тағин.

АЙТИШУВ

Аждодлар:

— Самарқанду Бухорони бизлар қурганмиз.

Авлодлар:

— Бизлар эса сиз қурганни бориб кўрганмиз.

Аждодлар:

— Шахматни биз ўйлаб топдик, шавқларга
тўлдик.

Авлодлар:

— Бизлар эса уни ўйнаб чемпион бўлдик.

Аждодлар:

— Ипакни ҳам етиштирдик қадим замонлар.

Авлодлар:

— Бизлар эса у ипакдан эшдик арқонлар.

Аждодлар:

— Тил яратдик, ёзув туздик гўзал ҳамда бой.

Авлодлар:

— Биз уларга музейлардан топиб қўйдик жой.

Аждодлар:

— Биздан қолди шўх дарёлар, кўллар
мусаффо.

Авлодлар:

— Уларни ҳам қуритгаймиз бир кун,
иншолло...

Аждодлар:

— Биз порохни хумга, тикдик кашф этган они.

Авлодлар:

— Хум устига ўтирғиздик бизлар дунёни.

ВИЖДОН

Жаҳон шоирлари виждон ҳақида

Аввалдан минг-минглаб байтлар ёзмишлар.

Виждон-ку аслида собит ақида,

Кимлардир бу йўлдан гоҳо озмишлар.

Балки виждон дея тинмай чекиб оҳ,
Хайқириб юрмайди ҳар қандай одам.
Топилгай боболар ҳикматларин гоҳ,
Шунчаки насиҳат дегувчилар ҳам.

Қай битта нарсага муҳтож бўлса гар,
Энг аввал ўшанга топингай инсон.
Майли, уммон қадар ё зарра қадар,
Ҳар нечук, қалбларда бор бўлсин виждон.

Магар кетар бўлса виждон бош олиб,
Иймон ҳам у билан бирга кўчгайдир.
Буткул марду номард таянчисиз қолиб,
Чоҳ узра чирпирак бўлиб учгайдир.

Девлар қутулгандек Сулаймон ўлгач,
Бетизгин туйғулар ҳар ён югургай.
Қалб деган истехком посбонсиз бўлгач,
Энг аввал нафс унга ўзини ургай.

Ҳақиқат аталмиш равшан қуёшни
Очиқ дийдаларки илғамас кўриб,
Авлиё дегайлар сўқир авбошни,
Адолат ўрнини эгаллар фириб.

Иложин топсалар, ҳар қандай онда
Эл-юртни чалғитиб қўярлар осон.
Гар ҳакам бўлсалар бирор майдонда,
Мағлубни голиб деб этарлар эълон.

Куппа-кундуз куни киприк қоқмасдан
Елғон сўзлай бошлар «даҳо»лар ҳатто.
Кимлардир умрида бир шам ёқмасдан,
Машъал бўлмоқликни қилгайлар даъво.

Виждон кетган жойда албатта бир кун
Илондек қўзғолур бўҳтон ва тухмат.
Бу ёруғ оламда одамзод учун
Бормикан улардан ортиқроқ кулфат.

Виждонсиз кимсага дуч келган нафас,
Қофир ҳам дод солгай: Асрагил, ё раб!
Оддий бисмиллони билмайдиган кас
Илтижо қилгайдир қиблага қараб.

Виждондан айрилиб қолган фурсатда
Бошланар тож-тахтга ружу дафъатан.
Не-не зукко халқлар қолиб ғафлатда,
Тўзғиб кетажакдир бутун бир Ватан.

Ҳа, ўзинг ёрлақа, яратган эгам,
Иблис юракларга қутқу солмасин.
Виждондан мосуво этмагин ҳеч ҳам,
Токи у хотирот бўлиб қолмасин.

НОМАЪЛУМ ОДАМ

У на шоир эди ва на машҳур зот,
Лекин дунё билан бир эди дарди.
У ҳам бошқалардек кечириб ҳаёт,
Шошиб ишга бориб, секин қайтарди.
Англарди дунёни у ҳам кўп теран,
Маъюс боқар эди ботгувчи кунга.
Баъзида юраги ёнгани билан
Парво қилмас эди ҳеч қачон бунга.
У қабр устида сўзламади нутқ,
Табрик ҳам айтмади тўйларда хандон.
Улим бу — нишонга бориб теккан ўқ,
Туғилиш — шиддат-ла тортилган камон.
Шон-шухрат талашган турфа хил ғариб,
Шўрлик кимсаларга кулиб боқарди.

Юрмасди ҳар қайда илинж ахтариб,
Қалбида бир дарё гувлаб оқарди.
Бировнинг у билан бўлмади иши,
У ҳам дуч келганга очмади юрак.
Насаб, икир-чикир, мол-мулк ташвиши
Уни этолмади зарра жонсарак.
Лоқайдни дўппосла, деса, эҳтимол,
Унга ёпишарди покаснинг бари.
Унинг кўзларида ёнарди беҳол
Йироқ юлдузларнинг сирли нурлари.
Оламнинг бу майда ғалваси нечун?
Бари ўтадиган, бари нокерак.
Тариқдай заминнинг устида беун
Яшаб ўтди шундоқ буюк бир юрак.
Қайдан келганди у? Билмади кимса,
Қабрга ҳам жимжит кириб кетди у.
Менимча, дунёнинг устидан роса
Мириқиб қаҳқаҳа уриб кетди у.

БЕГОНАЛИК

Ёй ўқи камондан қочади йироқ,
Тоғлардан қочади дарё ва булоқ.

Булутлар бағридан қочади ёмғир,
Сукунатдан қочиб шамоллар санғир.

Нафис чечакларнинг хушбўй атри ҳам
Ғунчалар қўйнидан қочар дамодам.

Ғар тўлқин бўшлиққа қулочин очар,
Ваҳший қояларга бош уриб қочар.

Бургут панжасини ердан узган он,
Товушқон қочади бутазор томон.

Огоҳ бўлсанг агар олам сиридан,
Дунёлар ҳам қочар бири-биридан.

Шу тахлит яшайди буюк коинот,
Манзилин тополмас идроксиз ҳаёт.

Бироқ йироқ тушса инсондан инсон,
Бу ҳолнинг шарҳига не дейсан, эй жон!

Она фарзандига қучоғин очса,
Фарзанд-чи, онадан минг фарсаҳ қочса.

Қочса бир-биридан ўғил ҳам падар,
Едини унутган телбалар қадар.

Дўстлар бир-биридан қочсалар зимдан,
Бош олиб кетгудек шаҳри азимдан.

Бирлашса ёвузлик, турфа йллатлар,
Қочса бир-биридан эллар, миллатлар.

Қовушмаса инсоф, эзгулик, сабот,
Мен бунинг сабабин билмасман, ҳайҳот!

Тафаккур башарга гарчи яловдир,
Нечук одам қавми одамга ёвдир.

Жавоб берар бунга на ер, на осмон,
На Будда, на Зардўшт, на Инжил, Қуръон.

Энди бандаларга ўзинг қил шафқат,
Эй олий жозиба — Сирли Муҳаббат!

ДИАЛЕКТИКА

Мен ҳаётни собит ҳолда кўрмадим асло,
Тузилган у агарлардан ва магарлардан.
Дейлик, бирор фирибгарга дуч келган асно,
Иборатми дейсан ҳаёт фирибгарлардан.

Қаттол уруш давом этган элнинг шоири
Шеър битади ҳасратга ё ғазабга тўлиб.
Кимки агар бирор дарднинг бўлса асири,
Туюлади бутун олам унга дард бўлиб.

Севишганлар учун эса дунё бир жаннат,
Ой-чи, нондек туюлади қорни очларга.
Буткул ҳаёт дийдаси йўқ тош эрур фақат,
Кунинг қолса, дейлик, фақат бағритошларга.

Файласуфлар сўз очса гар абадиятдан,
Ўйлайсанки, ҳар бир оним мангуликка ёр.
Инсон зоти айри тушмас асло ниятдан,
Не тиласанг шуни бергай деган гап ҳам бор.

Модомики шундоқ экан табиат асл,
Собит нарса қайда ўзи? Боқийлик қаён?!
Бўлармикан бу дунёда бир мурод ҳосил,
Тугалликка етишарми бирор кун жаҳон!

Шоир аҳли куйлармикан битта қўшиқни,
Борми экан бу дунёда олий, комрон дам.
Қуёш бир кун чулғармикан ҳар тўрт уфқни,
Туғиларми бахти комил, бус-бутун одам?

Бу — бир хаёл, чораси йўқ армондир, холос,
Ҳамишалик қўшни эрур кундуз билан тун.
Ёлғон дасти гар дунёда бўлолмас дароз,
Лекин ҳақнинг қўллари ҳам эмасдир узун.

...ра оинга: Ниятингни эзгуликка бур,
Фақат шунда гўзал бўлиб кўрингай фалак.
Йўқса ҳасрат огушида ўтгайдир умр,
Бамисоли ўра ичра қолган капалак...

ҲАР НЕЧУК...

Дунёда ҳар кимнинг бор ўз матлаби,
Туя сўраб бўлмас эчкибоқардан.
Писмиқдан файласуф чиқмаган каби,
Ҳақгўй ҳам чиқмайди бетгачопардан.

Ким ўзар ўйнасанг тошбақа билан,
Бўйнингга олурсан унга тенгликни.
Дунёнинг ишлари шунақа экан,
Ҳар нечук одат қил феъли кенгликни.

АЛИШЕР ВА ТАЛАБА

Сарой йўлга чиқди савлати билан,
Алишер аркони давлати билан.

Ҳирот фазосида янграйди такбир,
Шаҳар айланмоқда вазири кабир.

Улуснинг дарди не? Аъмоли нечук?
Бева-бечоранинг аҳволи нечук?

Нечукдир бошлаган нишоотлари?
Мирни қизиқтирар буларнинг бари.

Гарчи шоирдир у беназир, танҳо,
Лекин салтанат ҳам дастидадир жо.

Дарёларни бурар имо айласа,
Мағлуб музаффардир ҳимо айласа.

Теграсида букун шоҳона жонлар,
Сергак сарбозлару содиқ аъёнлар.

Вазир ўтиб борар гулзорлар аро. —
Таъзимга чиқмишдир жаъми фуқаро.

Дастори ҳайбатли шайхлар эгар бош,
Бош эгар косибу шоиру наққош.

Алишер барчага тараҳҳум билан,
Ҳурмат кўргазарди табассум билан.

Шундоқ гужгон эди ўнгу сўллари,
Мадраса томонга оғди йўллари.

Юзлаб талабалар мамнун, сарафроз,
Улуғ Навонийга чиқдилар пешвоз.

Ҳали лабларидан учмай бирор сўз,
Ҳазрат атрофига ташладилар кўз.

Нигоҳ юритдилар сафларга томон,
Ва бир талабага боқди ногаҳон.

Меҳр ила тикилгач, тушдилар отдан,
Қим ул азиз кимса азиз бул зотдан?

Бориб талабани қучдилар ҳазрат,
Оломон руҳида янгради ҳайрат.

Сарбозлар, аъёнлар ҳайратда эди,
Такаббур боёнлар ҳайратда эди.

Тағин отга минди Вазир бекалом,
Қарвон ўз сафарин этказди давом.

...Охир бир мулозим сабри тугаб, лол,
Алишерга шундоқ ташлади савол:

— Кимга шу аснода бахт кулди экан,
Айтинг, ул талаба ким бўлди экан?

Уйчан бир табассум қилдию жаноб,
Мулозимга секин айлади жавоб:

— Эсимда, ёш чоғим, кўп йиллар нари,
Менга сабоқ берган унинг падари...

ИРОДА

Ошга етганида йигитнинг дасти,
Тошларга тегмасин боши ҳеч қачон.
Сен инсон таянчи, сен башар бахти,
Эй, буюк ирода, тўзим билмас жон.

Фарзандин қабрида она жигархун,
Унинг фарёдидан дунё ғамхона.
Бу ғамдан тоғлар ҳам лол қотмиш бутун,
Ва лекин оёқда тик турди она.

Қирқ йил заҳмат чекди қай бир закий зот,
Бир кун этмоқ учун фикрин ифода.
Унинг буткул умри кетарди барфод
Агар сен бўлмасанг, собит ирода.

Сен борсан — топталиб кетмас заковат,
Сен борсан — одамзод етгай шарафга.
Йўқ эса қалбида тоғдай матонат —
Яшашдан не маъно эди Машрабга.

Аччиқ кўз ёш бўлиб оқди у баъзан
Муҳаббат ўтига дуч келгани он.

Лекин ирода бу — ёнди қайтадан,
Ўтли қўшиқларга айланди ҳижрон.

Не бир буюк зотлар бош эгди ночор,
Томуғдан йўл топмай нурли ҳаётга.
Лекин ирода бу — енголди такрор
Таянч бўлганида Бобурдай зотга.

Неларни кўрмагай инсоннинг боши;
Неча бор қоврилиб, тирилган жаҳон.
Барига етаркан сабру бардоши,
Демак, иродадан яралган инсон.

* * *

Булажаб, хор кимсадин имдод сўрайди
хорлар,
Сиз бемор, кўксига бош урмангиз, эй
беморлар.

Гар фалак буржида шамс уйқуга солса ўзни,
Етди навбат бизга деб чақнар эмиш сайёрлар.

Саждага бошинг уриб фарёд чекма, эй рафиқ,
Энди сен топгаймидинг, топмабди-ку
ағёрлар.

Фозилу дониш эли қўл ювса бу дунёга гар,
Во ажаб, оққан сувин нўш этар шайх
хунхорлар.

Нафс ила дунёга дил берган фосиқлар,
сиз букун
Яссавий хок пойидин айлаб олинг тумморлар.

Ким берар дунёга зар, абгор ўлиб қолгай
ўзи,

Кимки дорни бузса гар анга қурилгай
дорлар

Кимсалар, бадбин дея боқманг бу кун
Абдуллага
Тингласа гоҳи юриб мозий элидин зорлар.

ИНСОН МАНЗАРАСИ

Баъзан ўйлаб дейман, не бўларди гар
Қудратин кўргазса табиат ҳассос.
Ва инсон сувратин унинг муқаррар
Феълу атворига айлаб қўйса мос.

Бунёд бўлар эди ажиб бир ҳолат,
Не-не инсонларнинг абас ор, шарми.
Намоён бўларди аввал хушомад,
Эмаклаб юрарди бу қавмнинг бари.

Бешак яширарди турфа қилмишин
Издихом ичида бадкор мунофиқ,
Таниб бўлмас эди лекин юришин,
Яъни, ўз феълига мос ва мувофиқ.

Қанчалар ранг-баранг инсон ҳаёти,
Бари очиқ-ойдин шундоқ турарди.
Оёғи осмонда ифвогар зоти,
Айри тили билан изғиб юрарди.

Ҳа, магар чеврилса олам шу тахлит,
Имон келтирардим бир ҳолга бешак:
Оёғин заминга қадаган собит,
Комил Инсон зоти не чоғлик юксак.

Фақат у мавжудки, олам файзиёб,
Фақат инсонликка унинг ҳаққи бор.

Устивор инсонлар, сиз нечоғ ноёб,
Сизни учратган қалб нечоғ бахтиёр...

ИНСОН ҚАЛБИ

Инсон қалби билан ҳазиллашманг сиз.
Унда миллат яшар, унда тил яшар.
Унда аждод фахри яшайди сўзсиз,
Унда истиқомат қилади башар.

Инсон қалби билан ҳазиллашманг сиз,
Унда она яшар, яшайди Ватан.
Уни жўн нарса деб ўйламанг ҳаргиз,
Ҳайҳот! Қўзғалмасин бу Қалб дафъатан!!.

ХАЙРИХОҲ

Ҳамдам ахтаради ҳар қандай одам,
Дўстим деб атайди топса бегумон.
Дўст излаб беҳуда кезгунча олам,
Оёгинг остига боқсанг-чи, инсон!
Мунис кўзларини тикиб, мўлтираб,
Болакай юзингдан узмайди нигоҳ.
Унда не мурод бор? Унда не талаб?
У сенга сомедир, сенга хайрихоҳ.
Изингдан термулиб қолди кекса чол,
Кўзда таважжуҳи, дуоси тилда.
У сенга тилади барака, иқбол,
Яна бир хайрихоҳ топибсан элда.
Сен ғаним атаган қай битта инсон,
Сен учун қайдадир чекди тапҳо оҳ,
Уша ҳасрат ҳаққи келтургум имон,
У сенга хайрихоҳ, чиндан хайрихоҳ.
Хайрихоҳ одамлар бетаъма, ҳамдам,
Олам бир бутундир шу иноқликдан.
Ахир муҳаббат ҳам, ахир дўстлик ҳам
Бошланган эмасми хайрихоҳликдан?

Улар бор — руҳингга ғам келмас голиб,
Майли, гадо бўлгил, майли, бўлгил шоҳ.
Гар дўст йиқитса ҳам оёгинг чалиб,
Бошингни силайди ўша хайрихоҳ.

ДИЛ КЎЗИ

Кўзи очиқларга роҳатдир меҳнат,
Кўзи очиқларга лаззатдир неъмат.

Тўй ҳам ярашадир кўзи очиққа,
Куй ҳам ярашадир кўзи очиққа.

Менинг кўз деганим — дил кўзи эрур,
У — умид, у — нажот юлдузи эрур.

Юрагим тубига чўккан ҳасратлар,
Орзулар, армонлар, қайғу, кулфатлар,

Энди кўзларимда қолмоғи гумон,
Бу кўзлар бамисли туманли осмон.

Лекин удумини такрорлар башар,
Ҳар авлод ўз юкин ортмоқлаб яшар.

Армонли у йиллар бирма-бир кетди,
Энди ўзга тўлқин навбати етди.

Болам, пайтинг келмиш, кўзларингни оч,
Энди сен муҳитда ёзгин кенг қулоч.

Руҳингни кишанлар боғламаса бас,
Дилингни кин, ҳасад доғламаса бас.

Нафасинг сингари пок бўлиб дунё,
Басдир кўзин очса диёнат, зиё.

Ва лекин йўллариңг бўлса ҳам равои,
Оёғиңг остига боқиб юр, ўғлон.

У ерда наинки ризқиңг экилган,
Балки булоқлар бор — кўзи бекилган.

Назар сол заҳматкаш бандалар сари,
Мушук боласидек юмуқ кўзлари.

Беманзил чўлларда кезар карвонлар,
Уларни етаклар сўқир сарбонлар.

Фафлат уйқусида неча-неча жон,
Альамон, охирги кундан альамон.

Магарки ҳақ бизни тинглаб ниҳоят,
Бахш этмиш сенга ҳам нури ҳидоят.

Сен ҳам ҳимматингни соча ол энди,
Башқалар кўзини оча ол энди...

МЕН КИМГА СУЯНГУМ

Бир кун савол берди ёшгина ўғлон:
— Нечун Аллоҳим деб йиғлайсиз нолон?
Дедим, жавобимдан бўлмагин ҳайрон,
Мен кимга суянгум Аллоҳдан бошқа.

Тинимсиз алдаса муҳит, маконинг,
Тортса оёғиңгдан дўсту ёронинг,
Шундай ўтар бўлса ҳар зум, ҳар онинг,
Мен кимга суянгум Аллоҳдан бошқа.

Ношукур эмасман дунёда гарчанд,
Қайдадир менга ҳам бор балки дилбанд,

Ва лекин тириклай куйдирса фарзанд
Мен кимга суянгум Аллоҳдан бошқа.

Инсофу ишонч ҳам ширин сўз бари,
Тириклик тошқиндир ёки кўпкари,
То ҳаёт экансан — қочгайдир нари,
Мен кимга суянгум Аллоҳдан бошқа.

Шунчалар каж эрур дунёи гардун,
Ундан диёнатни ахтармоқ нечун,
Падар шод ўз ўглин бағрин этса хун,
Мен кимга суянгум Аллоҳдан бошқа.

Мингта кўз пойлайди битта жонингни,
Жонингмас, мартабанг, балки шонингни,
Ўт қўймай ёқарлар хонумонингни,
Мен кимга суянгум Аллоҳдан бошқа.

Бу кўҳна дунёда яшадим нега?
Яйдоқ от мисоли бўлдим беэга.
Маломат қилурман, оломон, сенга:
Мен кимга суянгум Аллоҳдан бошқа.

Мендан ранжимасин бўлса дўст агар,
Балки уларнинг ҳам дилида кадар,
Ҳойнаҳой, мендайлар дегай муқаррар:
Мен кимга суянгум Аллоҳдан бошқа.

Умр ҳам охирлаб бормоқда секин,
Энди сарғаймоқда мен эккан экин,
Майли, сен ўзингга суянгил, лекин,
Мен кимга суянгум Аллоҳдан бошқа.

НИЛЛАР АРМОНИ

Қимгадир яхши гап айтдик, биродар,
Қимдир бир умрга ранжиб ҳам кетди.

Кўп кеча ёш дердик ўзни бир қадар,
Бугун-чи, балоғат пайти ҳам етди.

Инсон ўз умрини ўйласа кўп вақт,
Қийнайди ўзидан ўтган қусурлар.
Қимгадир айтилмай қолган бир раҳмат,
Қимдандир сўралмай қолган узрлар.

Мукамал кўрмоқчи бўлдик дунёни,
Етук бўлолмадик ўзимиз бироқ.
О, йиллар армони, йиллар армони,
Армон кўрмадим мен сиздан буюкроқ.

Инсонга тобемас замон, инчунун,
Инсон юрагида аламлар қат-қат.
Фақат бир таскин бор, барчаси учун
Афсус чека билсанг — шу ҳам бир давлат.

УМР УРТАСИ

Эсан бу илк баҳор шамолими ё
Қайдадир адашган кеч кузнинг саси.
Ранги ҳам, туси ҳам ноаён дунё,
Қирқми ё эллик бу, умр ўртаси.

Хипчинин «чуҳ-чуҳ»лаб, этаги боғлиқ,
Болакай шовқини келар у ёқдан.
Унгири қоққанча кўк соқол отлиқ
Чиқиб кетаётир ҳозир бу ёқдан.

Сокин муюлишда кокилин ўйнаб,
Ёр кутган дилбарга тушдими кўзинг.
Ўтабер фалакнинг чархини ўйлаб,
У сенинг, эҳтимол, қизинг — юлдузинг.

Кўрган бир тушингга топмадинг таъбир,
Ям-яшил тоғ эмиш, теппаси-чи — қор.
Қай кун қабр узра ҳам дўстинг учун бир,
Ва ўзинг учун ҳам йиғладинг бир бор.

Ажиб сукут ичра милтирар олам,
Офтоб ҳам қиздирар тик келиб бу чоқ.
Самода камолнинг авжими, қайдам,
Ё завол палласин алами кўпроқ.

Қайга шошаётир умри равонинг,
Не топдинг ва недан бўлдинг мосуво?
Бир зум гупурса ҳам вужудда қонинг,
Бир зум барчасидан сукунат раво.

Ўтмишу келажак бир зум ёнма-ён,
Гоҳи паст, гоҳ баланд бўлиб сурингай.
Етти оғайни ҳам кўкда ногаҳон
Савол аломати бўлиб кўрингай.

Қарайсан, йироқда бир йўлчи танҳо,
На ортга бурилар, на чиқар саси.
Бошда тож, дилда ўт ва қўлда асо —
Уша кетаётган умринг ўртаси.

СОҒИНЧ

Парчагина булут,
Чексиз осмон,
Адир ортидаги ёлғизоёқ йўл,
Барча ташвишларни унутиб, шодон
Қайтгим келаётир қошингга буткул.
Қисмат майин ичдим — аччиқ ва тахир,
Туйдим эҳтироснинг самовий кучин.
Дунёда одамзод яшамас, ахир,
Фақат иродасин синамоқ учун.

Парчагина булут,
Чексиз осмон,
Адир ортидаги ёлғизоёқ йўл,
Барча ташвишларни унутиб, шодон,
Қайта олсам эди қошингга буткул.

* * *

Муаллақ гапларни сўйлама менга,
Энди мен ер узра топганман қўним.
Инсон деб фалакка ҳайқирмоқ нега,
Инсон ёнингда-ку, у менинг қўшим.

Иқбол деб беҳуда чекасан ёху,
Оҳинг бу — фолбиннинг даракларидир.
Асрим, асрим дейсан, асринг нима у!
У — тўзғоқ календарь варақларидир.

Боғингда бир ниҳол гуллабди бу кеч,
Эрта қийғос бўлар олма напармон.
Илк баҳор заҳрини ўйладингми ҳеч,
Заминда не армон, сенда не армон.

Бир вақтлар илҳомнинг ўтли тиғида
Фалакни кўзларди менинг ҳам созим.
Лекин икки дарё оралиғида
Қолиб кетди менинг ўша овозим.

ДУНЁ ИШЛАРИ

Дунёдан розиман дема ҳеч қачон,
Десанг ҳам, сўйлагил саҳрога, тоққа,
Чунки сени тинглаб, кимдир ўша он,
Нега розисан, деб тутгай сўроққа.

Дунёдан норизо бўлсанг ҳам агар,
Сўз дема, бардош қил азоб, фироққа.

Чунки сени тинглаб, кимлардир баттар,
Нега, деб албатта тутгай сўроққа.

Дунё ишларига боқма ҳеч ҳайрон,
Жимгина назар сол кўҳна бу корга.
Олис кечалари ёлғиз қолган он,
Дилингни оч фақат парвардигорга.

ҲАЙРОНЛИК

Чиндан галат эрур дунё ишлари,
Миянг ғовлаб кетар ўйлаган сари,
Диёнат, хиёнат аралаш бари,
Боқиб бу савдога ҳайрон ўтдик биз.

Кўрдик инсон феълин ўру қирини,
Баҳам кўришарлар аввал сирини,
Сўнгра нимта қилар бири бирини,
Боқиб бу савдога ҳайрон ўтдик биз.

Гоҳо сендан азиз остингда отинг,
Гоҳ бир ғаламусга боғлиқ ҳаётинг,
Яхшиям, қаторда бордир баётинг,
Боқиб бу савдога ҳайрон ўтдик биз.

Сен дейсан, дилим пок, рашкдан йироқман,
Сен ундинг, мен эса ҳануз тупроқман,
Йўқ, дўстим, мен сендан бечорароқман,
Боқиб бу савдога ҳайрон ўтдик биз.

Не қилай: ёмонга ўқийми лаънат,
Ё шодон қўшиқлар айтайин фақат,
Бировда меҳр мўл, бировда нафрат,
Боқиб бу савдога ҳайрон ўтдик биз.

Ҳар қалай бахтлимиз — тирикмиз магар,
Қолган гаплар эса ўтарда-кетар.
Бамисли карнайга ишқи тушган кар,
Боқиб бу савдога ҳайрон ўтдик биз.

ЧЕКСИЗЛИК

Дейдилар, фазонинг чегараси йўқ,
Миллиард юлдузларнинг сўнгги ҳам фазо.
У шу қадар чексиз, шу қадар буюк,
Хаёлга сиғдириб бўлмайди ҳатто.

Баъзан фазоларга боқаман узоқ,
Руҳимга шу туйғу сиғмас гупуриб.
Чексизлик юракни қисганда, шу чоқ,
Торгина уйимга кетаман кириб.

ЯХШИЛИК ВА ЁМОНЛИК

Эл аро юради бир нақл,
Халқ уни такрорлаб айтади.
Кимсага ёмонлик қилмагил,
Бир куни ўзингга қайтади.

Дарвоқе, панд берсанг бир жонга,
У ҳам тинч турарми ҳеч замон.
Дейдилар, туфласанг осмонга,
Юзингга тушгайдир бегумон.

Яхшилик қилсанг-чи сен бироқ,
Қайтарми у сенга? Бу мубҳам...
Бошини силасанг гоҳи чоқ,
Қўлингни тишлайди итинг ҳам.

АДОЛАТ

Йўқсулга дедилар: Даъвойингдан кеч,
Мана ол, сийму зар сенга кафолат.
Йўқсул улар гапин тингламади ҳеч,
Адолат, деди у фақат, адолат!

Бадавлат кимсага бердилар савол,
Дедилар: Нима бор кучлироқ пулдан?
У жавоб қайтарди: — Қўрқаман алҳол
Адолат ахтарган ўша йўқсулдан.

БОШПАНА

То ҳаёт экансан бу олам аро,
Бошингга саволлар тушгай ранг-баранг.
Гоҳида шукр айлаб севинсанг, гоҳо
Жуда кўп нарсадан совир ҳафсаланг.

Юрагингни сиқар минг битта савол,
Дўст деб билганингнинг адоватлари.
Қийнар унутилиш, мавҳум истиқбол,
Ўтган йўллариингнинг надоматлари.

Дейсан, наҳот голиб дунёда иблис,
Наҳот яхшиликининг боши доим хам.
Чулғаб олганида шундайин бир ҳис,
Қайга қочар эдинг, бечора одам.

Фақат табиат бор — илоҳий маскан,
Фақат ўшанга сен беписанд боқма.
Лоақал уни сен танигин, Инсон,
Ёлғиз бошпанангни ўт қўйиб ёқма.

* * *

Дунё бир гулзордир кенг ва бетимсол,
Юлдузлар ғунчадир унинг учида.

Қўғирчоқ ичида қўғирчоқ мисол,
Гуллар ўстирамиз хона ичида.

Дунё бир боладир шўх ва бетимсол,
Унинг ахтаргани шодлик ва кулгу.
Қўғирчоқ ичида қўғирчоқ мисол,
Унга эрмак бўлиб қолмасак бўлди.

ОХИРАТ

Нимадандир гашдир кўнгиллар,
Тиканакка бурканмиш гуллар.
Боққа ногоҳ адашиб кирсанг,
Ғазаб билан сайрар булбуллар.

Қонга тўлмиш Миррихнинг кўзи,
Уммонларнинг сачрайди тузи.
Аллақачон бол томмас тилдан,
Шоирларнинг заққумдир сўзи.

Йўлга боқсанг кўрингайдир жар,
Гўдакларнинг тушида аждар.
Туни бўйи йигитлар бедор,
Ёстиқларин тагида ханжар.

Билиб бўлмас — кимда бор имон,
Олағовур маҳшардир замон,
Не қиларин билмай ҳайратда
Денгиз каби қалқир оломон.

Хабар бордир на дўст, на ёрдан,
На дўсту ёр, балки, диёрдан.
Ёлғиз Ҳазрат меҳроб қошида
Мадад тилар парвардигордан.

Дунёда диёнат ҳали мавжуддир,
 Ҳали мард йигитлар яшаб юрибди.
 Оналар оқ сути ҳамон оқ сутдир,
 Қуёш ҳам фалакда порлаб турибди.
 Ҳали қай дилларда яшар таңгри ҳам,
 Ҳали афсоналар ўлиб кетмаган.
 Ҳали соф туйғулар топмаган барҳам,
 Инсон орзусига ҳали етмаган.

ИШОНЧ

Табнат, ишончдан айирма сира,
 Айирма, ўчмасин дилдан шукуҳинг.
 Бенишон йўқолиб кетгандан кўра,
 Яхши-ку, тентираб юрса гар руҳинг.

Тимқора осмонга ой чиқса дилбар,
 Заминга тўкилса нури сар-сар.
 Булутлар ортидан боқолсанг агар,
 Абдий йўқликдан афзал-ку бари.

Сен юрган боғларни бахтга тўлдириб,
 Сайр этса шомларда дўст ила ёрон.
 Уларни ўргулсанг шаббода бўлиб,
 Ахир бу толенинг нимаси ёмон.

Бир куни фарзандинг ўксик дилида,
 Уйғонса ғамларни енгган муҳаббат.
 Қапалак мисоли учиб йўлида,
 Сени уни қутласанг, ахир бу не бахт.

Ғамғин ва беиқбол ёринг оҳ уриб,
 Болишга бош қўяр, кўз ёши тахир.
 Сен унинг тушига билдирмай кириб
 Тасалло беролсанг, саодат ахир.

Сенки хор вужудни бир кун, табиат,
Юлқиб оларкансан дилбар ҳаётдан.
Мени шу ишончдан айирма фақат,
Айирма сен мени шул бир бисотдан.

ДУСТЛАРИМГА АЙТГАНИМ

Дунёда кўп нарса унутилади:
Қашшоқлик, мартаба, қувонч, қайғулар.
Унутилиб борар муҳаббат дарди,
Унутилар йиллар, йўллар, туйғулар.

Қирқ йиллик адоват унутилар секин,
Унутилар ҳатто юракдаги дарз.
Яхшиларнинг меҳри унутилмас лекин,
Унутилмас улар олдидаги қарз.

ҚАЛДИРҒОЧ

Дейдилар, қайгадир ўт кетса, албат,
Чумчуқ хас таширмиш, қалдирғоч-чи, сув.
Балки бу чумчуқнинг шаънига тухмат,
Ёнғин нималигин, балким, билмас у...

Сен дунё ҳолига назар сол бирпас,
Назар сол кўзлардан оққан ёшларга.
Дунёда кулбалар ёнар ҳар нафас,
У доим муҳтождир қалдирғочларга.

ТАРАҚҚИЕТ

Овчилар мақтанган қадим замонда,
Бўза ва носвойнинг кайфини суриб:
— Фалон йил, фалон пайт, фалон довонда
Энг катта олқорни олганман уриб.

Энг юксак чўққини забт этган сайёҳ
 Гурур билан деган ўлгунга қадар:
 — Азиз набиралар, сиз билмайсиз, оҳ,
 Мен ўша чўққида қучганман зафар.

Меъморлар ҳам яшар асрма-аср,
 Уларнинг фахри ҳам шундан иборат:
 — Мен бунёд этганман энг юксак қаср,
 Менинг ижодимдир энг зўр иморат.

Тараққиёт экан, замонлар келиб,
 Орзу босиб кетди бутун оламини.
 Ҳозир мақтанишар: — Қўйингиз билиб,
 Мен бадном қилганман энг зўр Одамни.

ТИРИКЛИК

Турфа курашлардан чарчадим дейсан,
 Хизмат жонга тегди, йўқдир ҳаловат.
 Арзимас нарса деб асабинг ейсан,
 Тириклик нима бу? Ғамми, фароғат?

Кимга айтмоқдасан ҳасратингни, оҳ,
 Сен шифо сўрайсан бемордан нечун,
 Қирқ беш йил осмонга тикибман нигоҳ,
 Оддий ҳақиқатга етмоқлик учун.

Бир тери ичида минг марта озиб,
 Минг марта тўлишар жониворлар ҳам.
 Ун беш кун жамолин кўкда кўргазиб,
 Ун беш кун фалакда ой топар барҳам.

Бу ёруғ оламга боқсанг, аслида,
 Олий бахт саналар ўлмайн юрмоқ.
 Бахтдир бу — ҳаётнинг кўҳна қасрида,
 Набиранг дафъатан чалса қўнғироқ.

Кимдир чоҳ ичра ҳам давронин сургай,
Кимдир чўққида ҳам ўтга келгай дуч,
Кўзинг очиқ эса ҳар пени кўргай,
Бир ён дўст, бир ёнда — нафрат билан ўч.

Юз йил яшаса ҳам бечора бир зот,
Тўймадим ҳеч дебди, бу нечук ҳикмат.
Оҳ, қандоқ шириндир шу тахир ҳаёт,
Оҳ, қандоқ гўзалдир шу жулдур қисмат.

АРСЛОН ВА ИНСОН

Жаъми жонзодлардан ёлғиз бир арслон
Қуёшга кўз юммай қарар эмиш тик.
Балки шу сабабдан у соҳиб ўрмон,
Жонзодлар ичида яшар беҳадик.

Инсон! Сенинг учун ҳақиқат — қуёш,
Ўзингни тириклик шоҳи санайсан.
Афсуски, бошинг ҳам, кўзларингда ёш,
Қачон қуёшингга сен тик қарайсан?..

ҲАР ҚАНДАЙ ДАМДА ҲАМ...

Қўнглинг совимасин қилар ишингдан,
Ҳафсаланг сўнмасин ҳеч қачон.
Маъно тополмайсан ўз турмушингдан,
Туссиз, зерикарли кўринар жаҳон.
Қўҳна обжувоздай айланар дунё,
Оҳанги мияннга сассиз қуюлар.
Мингга киргандайсан ўзинг ҳам гўё,
Келажак ўтмишинг каби туюлар.
Яшайсан номи йўқ бир дардга тўлиб,
Томирда қонинг ҳам гўё оқмайди.
Наинки дўст сўзи, наинки маҳбуб,
Болангнинг шўҳлиги ёқмайди.

Сокин кечалари айвонда ёлғиз,
Олис юлдузларга боқасан тўниб,
Улар ҳам кўзингга кўринар бу кез,
Жуда узоқ борса, ёнар қурт бўлиб.
Шундоқ, инсон дили ажиб муаммо,
Койима бундайин ҳолати учун.
Қўлингдан келса гар мадад бер, аммо,
Ҳар қандай дамда ҳам сен уни тушун.

УТИНЧ

Чиндан ҳам асримиз бормоқда ўсиб,
Ҳар қандай кулфатга турмоқ керак шай.
Ажабмас, бобосин бурчакка қисиб,
Насихат ўқиса бирор болакай.

Ажабмас, эрта кун бир шоир укам,
Шеърлар ёзиб юрса Сомон йўлида.
Ажабмас, йўқолса ажаб сўзи ҳам,
Таҳрир топса Инсон замон кўлида.

Ҳар кимга ўз даврин йўриғидир ёр,
Майли, тап тортмагин сен ҳам ҳар ишдан.
Болам, фақатгина бир ўтинчим бор,
Ҳазар қилсанг басдир ҳаром-ҳаришдан.

ОДАМ БОЛАСИ

Одам болалари турфа нақадар,
Бири мўмин бўлса, бошқаси асов,
Бирига қуюқроқ салом берсанг гар,
Хушомадгўй дейди. номингни дарров.

Майлига, атайлаб бирор кун сен ҳам,
Қад кериб, сипою ўйчан бўлиб юр.
Маломат ёғилар бошингга шу дам,
Сени атайдилар дарҳол такаббур.

Яхшиси, дилингда бўлсин муҳаббат,
Ошкор этаверма уни жўрттага.
Авлиё мисоли жим юргин фақат,
Кўзлардан йироқ бўл, чиқма ўртага.

У М Р

Инсон тугилади асли белибос,
Бир парча эт бўлиб келар жаҳонга,
Либосу ҳашамдан бўлгай у халос,
Кетар чоғида ҳам сўнгги маконга.

Лекин, ўртадаги умр-чи, умр...
Учмас тамға бўлиб қолгай то абад.
Балки ёғар унга раҳмат деган нур,
Балки кўмар уни маломат, нафрат.

* * *

Магар келганда ҳам қиёмат қойим,
Ёр бўлсин йигитга нияти доим.

Табаррук кексанинг гапин эшитдим,
Бошинг тошдан бўлсин, дерди, илойим.

Диловар дардида тортдим узанги,
Мен ким деб адо-ю, кимдир адойим.

Гоҳида сафардош бўлдим ғанимга,
Содиқ дўст тополмай қайтганда ройим.

Бошимга чиқди гоҳ пойим тўзони,
Улуғлар қошида гоҳ бўлди жойим.

Қисмат қаҳр билан йўлим пойлади,
Агарчи, бахт менга боқди мулойим.

ХАЙРЛАШУВ

Хайр, эй беармон кезган қирларим,
Хайр, эй, йироққа қочган сўқмоқлар.
Хайр, эй, масканим — туққан ерларим,
Хайр, эй, саҳролар, хайр, эй, тоғлар.
Энди сизни қайта қуча билмасман,
Инжа дийдорингиз энди ўзгадир.
Шамоллар, сиз билан уча билмасман,
Чечаклар, энди сиз менга беқадр.
Ошно кенгликларга ташлаб жим назар.
Тирқираб келади кўзларимдан ёш.
Шамоллар ҳолимдан олгандай хабар,
Бир лаҳза теппамда тингандай қуёш.
Улардан ногаҳон тинглайман хитоб:
— Шоирим, сен қайга қайтмоқ бўлибсан?
Қим сени бадарга қилмиш, бер жавоб:
Сен нечун алвидо айтмоқ бўлибсан?
Олтин болалигинг ўтган тупроқда,
Наҳот топилмаса сенга бир мадад?
Наҳот онанг руҳи қолмиш йироқда,
Наҳот боболаринг қўлламас минбаъд?
Гўзал бу дунёга келиб кетмоқлик,
Наҳотки шунча жўн, шунчалар осон?!
Юлдузлар шивирлар, диллари доғлик:
— Ё ўзга сир борми? Айтгил, қадрдон!
Йўқ, дейман ва лекин сим-сим йиғлайман,
Қирқ кўзгу келади қаршимга бот-бот.
Дилбар кунларимни бир-бир илғайман,
Мисли онага боққандай Фарҳод.
Энди қайтиб келмас у дамлар сира,
Шул сабаб дилда ғам, кўзларимда ёш,
Қолди қайлардадир ёшлик — бокира,
Қудуқ тубларига чўккандай қуёш.
Мен кўрар эндиги бу гўзал олам,
Сирли у дамларнинг мавҳум сояси,

Шул сабаб қалбимни ўртайди алам,
Шул сабаб ғамимнинг йўқ ниҳояси.
Ҳаяжон бу — ўлим, кулфатдир — қўшиқ,
Қилт этган шамолдан титрамас юрак.
Унга энди на дард, на қувонч, на ишқ,
Балким тўнғиб қолган бир ором керак.
Бир ҳовуч кул эмиш оташ қисмати,
Мен ҳам ёна-ёна тиндим ногаҳон.
Энди тилларимда видо ҳасрати,
Энди кўзларимга тийрадир жаҳон.
Олам тин олади, тинурман мен ҳам,
Энди у сирларин сўйламас ортиқ.
Фақат деразамда бир қушча беғам,
Менга қўшиқларин этади тортиқ.
Ҳаёт деб аталган хуш тилак билан
Кечалар беҳудуд ўйга толурман.
Тош қотган, ногирон шу юрак билан
Мўйсафид қуёшни қарши олурман.

ҚИРҚ ЕШ

Қирқ ёш ҳам келди-ю қўлимдан тутди,
Борман на эртақда, на афсонада.
Қирқ йилнинг нақ ярми йўлларда ўтди,
Ярми эса ўтди беморхонада.
Шу мўъжаз уйимда ёнсин деб чироқ,
Не азиз зотларга ёндошдим гоҳи.
Бирин ака дедим, бирини ўртоқ,
Баъзан ном чиқардим: даврон маддоҳи!
Қим алам чекмабди умрида бир бор —
У мени англамас, англамас асло!
Қим ҳаққа ташнадир, қим меҳрга зор,
Мен унга умримни этгумдир фидо.
Минг бора розиман она юртимдан,
Қўрди у эркалик чоғларимни ҳам.
Қимдир тош отса ҳам гоҳо ортимдан

Қошимда бош эгди келиб сўнгги дам.
Қирқ йиллик умримнинг энг авж палласи,
Келажак кунларга мунглиғ қарайман.
Укажон, навбатинг етди чамаси,
Энди мен сафларга қандай ярайман?!
Бир вақтлар жўр бўлиб ўтли ёшликка,
Юрардим ҳеч сўнмас тилагим билан.
Бугун-чи, дардлашиб турибман якка,
Шу мажруҳ, шу хаста юрагим билан.
Афросиёб каби вайрондир дилим,
Чўнг ларза юз берди унда ногаҳон,
Оҳ, фақат кўмилиб кетмасин йўлим,
Фақат ўтиб турсин кўчамдан замон!

ИЛТИМОС

Сенга баики аён, балки ноаён
Бир ҳаёт ҳадисин айлайин баён;
Майли, сувлар кечгин, майли, ўтда ён,
Ҳаргиз илтимосга кунинг қолмасин.

Саргардон, йўлларда қолсанг ҳамки оч,
Сабру қаноатни қилгил бошга тож,
Нотанти йўлдошга бўлма ҳеч муҳтож,
Ҳаргиз илтимосга кунинг қолмасин.

Бўри эмас дейсан одам одамга,
Кўзинг каттароқ оч, боққил оламга,
Биров отамга дер, биров онамга,
Ҳаргиз илтимосга кунинг қолмасин.

Саховат аҳлига гарчи юз бурдим,
Гоҳи дам ҳайратда лол қотиб турдим,
Норнинг ит олдида чўкканин кўрдим,
Ҳаргиз илтимосга кунинг қолмасин.

Оҳ, дўстим, демагил қайдан бу туйғу,
Шеърим сен учун ҳам бўлолсин кўзгу,
Менинг бир жайдари фалсафамдир шу:
Ҳаргиз илтимосга кунинг қолмасин.

ҚОНУНИЯТ

Оқшом бароқ мушук лабини ялаб,
Уйқуга кетади сичқонни ўйлаб,
Сассиз қанот қоқар бойқуш тунлари,
Эс-ҳушида фақат қушнинг инлари.
Тулки тўқайларда изғийди гирён,
Хаёлида унинг товуқ ё қуён.
Бургут юксакларда қанот қоқади,
У ҳам ўлжа излаб тубан боқади.
Бу-ку табиатда қонундир азал,
Фойдасиз бу ерда ахтарсанг масал.
Лекин оламда бор ўзга бир ҳолат,
Уни шарҳ этолмас ҳеч кимса, ҳеч вақт.
Оҳ, фақат одамзод — фарзанди башар
Бир-бирин маҳв этиш қасдида яшар.

ҚУШЧАГА*

*Бир танишим саъва қуш асраб,
сал ўтмай қўйиб юборган экан: Шўр-
лик қайтиб келибди. Узи дон топиб
еёлмаган бўлса керак.*

Эй қушим, кўкка қараб кўздан ёшингни тўкма
кўп,
Бунчалар андуҳи ғам ичра қафасни сўкма
кўп.

* Шоирнинг олдинги ҳеч бир тўпламларига кирмаган ушбу шеър «Тошкент оқшоми» газетасининг 1967 йил 19 июн сонида эълон қилинган.

Ношукурлик қилма мунча, соҳибингга айт
шараф,
Ул сенга дон-дун бериб аҳволингга тургай
қараб.

Ёғса ёмғир кўчаларда қолмагайсан зор-зор,
Йиғлама, қушчам, сенинг кулбанг-ку бор,
кулбанг-ку бор.

Қайга ҳам боргай эдинг берганларида эрк
сенга
Шаҳр ахир гиж-гиж эрур, ошёнлари ҳам берк
сенга.

Бош олиб қиш кунлари қайта кетардинг,
жонгинам,
Оҳ бечора, билмагайсан сен жануб йўлларин
ҳам.

Бенаво ҳар бир гўдак кўргач сени тошлар
отур.
Пистадек қалбингга, ваҳ, тоғлар қадар
ғамлар ботур.

Қол ўшал масканда сен, эрк деб дилингни
тилма кўп,
Сен ахир қушсан ожиз, инсонга тақлид қилма
кўп.

Биз қафасни севмагаймиз, бизга на уйдир
ҳожат,
Давримизни яйрашиб биз куйласак етгай
фақат.

ТҮРТЛИКЛАР

* * *

Мен қувонар бўлсам — сен сабаб,
Уйга толар бўлсам — сен сабаб.
Мен ҳижронни истамасман, йўқ,
Ногоҳ ўлар бўлсам — сен сабаб.

* * *

Эркалангиз қаламни олиб,
Упиб қўйинг уни мулойим.
Шўрлик ўзи ялонғоч қолиб,
Қийинтирар эгасин доим.

* * *

Инсонда қанот йўқ, ачинманг бунга,
Зотан унга юрак — сабот берилган.
Қушда-чи, сабот йўқ, шунинг-чун унга
Қочиб қолмоқ учун қанот берилган.

* * *

Алвидо, деб қўлларимга бойладинг бир тола
соч,
Ошиқ аҳли ичра кимни сайладинг, бир тола
соч.
Қолди умрим доми ишқда, соч каби ҳолим
забун,
Толемни тола-тола айладинг, бир тола соч.

* * *

Гоҳо ер меҳрини ўйларкан,
Эсга тушар дорнинг сиёғи;
Ажаб ҳикмат, одам ўларкан
Узилганда... ердан оёғи.

* * *

Ногоҳ энтикди-ю, эгилди камон,
Уқ учди билгисиз ёқларга томон.
Кекса отасининг қаддин дол этиб,
Кетиб борар эди фарзанд шу замон.

* * *

Сахро сўқмоғида бошин эгиб жим
Бир кимса кетмоқда, билмасман у ким.
Агар у сен бўлсанг, қошингга борай,
Агар у мен бўлсам, тезроқ кел, дўстим.

* * *

Жажжи гўдак, сен туғилдинг, сен учун
Ким беланчак ясаб турар шу дамда.
Кимдир сенга учқур тулпор эгарлар,
Кимдир сенга ҳасса йўнар шу дамда.

* * *

Баъзан хўп ажибдир дунёнинг иши,
Ким ҳам бу савдони ўйлаб кўрибди:
Ҳайвонот боғида бир телба киши
Маймунни масхара қилиб турибди.

* * *

Ошиқни тасвирлай дегандим бирров,
Беҳуда ишни қўй дедилар дарров.
Уйқуда сўзлаган кимсадек ошиқ —
На ўзи тушунгай, на уни биров.

* * *

Тингла, бу абадий садо бўлади,
Гадонинг душмани гадо бўлади.
Иккови бир-бирин егунича то
Ўртада бу дунё адо бўлади.

* * *

Тақлид қила бергин етса бардошинг,
Модомики сенда бор экан ҳавас.
Фақат бир қора кун кўтариб бошинг,
Асл нусхаман деб дод солмасанг бас.

* * *

Дўстлар учрашади:— Салом!— Яхши қол!
Аслида мана шу таржимаи ҳол.
Ғанимлар дуч келар — жанг бўлар пухта.
Таржимаи ҳолга қўйилар нуқта.

* * *

Идроким борича яшадим фақат,
Фаҳм этдим дунёни баимкон, қат-қат.
Ёлғиз бир жумбоққа ақлим етмади:
Қайдан туғилади, билмадим, ҳасад.

* * *

Сен ўлсанг нимангни кўмамиз экан,
Шуни ўйлаб қолдик билониҳоя...
Сен ахир жисми йўқ кўланкадирсан,
Сен ахир бировдан тушган бир соя.

* * *

Замин айланади, чиқади қуёш,
Ҳаргиз кибр билан кўтармагин бош.
Оёқ остингдаги харсангни тепма,
Балки ҳайкал бўлар сенга ўша тош.

* * *

Биламан, ўтади шодлик билан ғам,
Биламан, ғанимат эрур ҳар бир дам.
Пайғамбар атадим ҳар зотни, аммо,
Муридим демади ҳеч битта одам.

* * *

Сизга тилакларим бир жаҳон бўлсин,
Бошингиз офтобли осмон бўлсин.
Кундузнинг ғаройиб чоғидир оқшом,
Саодат бирла у нурафшон бўлсин.

* * *

Бир ҳазил тўқидим бугун сенга деб,
Чақалоқ йиғлайди нега «инга» деб.
«Инга-инга»сининг маъноси шулки,
Даъво қилаётир «менга», «менга» деб.

* * *

Феълини кузатиб содда боламнинг,
Ташвишин ўйлайман чигал оламнинг.
Соддалик яхши-ку, лекин кўпинча
Иши юришаркан қитмир одамнинг.

* * *

Майлига, рақибинг бўлсин ҳар нима,
Ҳеч замон сен унинг ғамини ема.
Унга ҳар балони раво кўрсанг ҳам,
Тилингни суғуриб оламан дема.

* * *

Назар сол ҳаттоки етти қат ерга,
Қиёс топилгайдир ўтган умрга:
Олтинга айланган яхшилар хоки,
Ёмонники эса қаро кўмирга.

* * *

Бир доно базмининг гувоҳи бўлдим,
Шодумон даврада ўйнадим, кулдим.
Базмининг боисин сўрасам, деди:
— Бугун мен нодондан қочиб қутулдим.

* * *

Азалий ҳақ гапни яширмоқ нечун,
Завол йўқ энг асл истеъдод учун.
Агарда коинот тегирмон бўлиб,
Оламни янчса ҳам, қолгай у бутун.

* * *

Халқим деб югурар ҳовучлаб жонин,
Халқига бағишлар шуҳратин-шонин.
Лекин шу чопишда кета-кетгунча,
Тозалаб боради халқнинг ҳамёнин.

* * *

Демангиз, дунёнинг ташвиши қолиб,
Ўзини ҳар ёнга уради шоир.
Тоғдай оғир юкни кифтига олиб,
Қушдай енгил бўлиб юради шоир.

* * *

Шунчалар гўзалсан, гўзалсан, санам,
Таърифинг битмоққа ожиздир қалам,
Бир йигит умрини обод этардинг,
Ақл ҳам берганда фалак бокарам...

* * *

Битта ўзи пашшани ҳам йиқолмайди,
У жойга ҳам битта ўзи чиқолмайди.
Қайга борса атрофига шерик тўплар,
Йўқолса ҳам битта ўзи йўқолмайди...

* * *

Ёнғоқнинг тагидан ўтганми бу зот,
На дўстин, на ёрин хушлайди.
Бошини силасанг, шу заҳот
Қўлингни тишлайди...

* * *

— Нега қаддинг эгик, нега бошинг хам,
Нега нигоҳингни тортади тупроқ?
— Менинг ер устида танишларим кам,
Менинг ер остида дўстларим кўпроқ.

* * *

Эл қўлласа, азизим, омон бўлсак, ажабмас,
Қўлламаса — ранг-рўйи сомон бўлсак, ажабмас.
Элни биздан қизганиб сўз айтгувчи зотлар бор,
Улар учун бир умр ёмон бўлсак, ажабмас.

* * *

Қадимдан бир гапни уқтирар ҳаёт:
Мард бўлсанг, ўз тўғри йўлингдан қолма.
Уладиган бўлсанг ўз гўрингда ёт,
Бировнинг мазорин эгаллаб олма.

* * *

Ташвишга чулғаниб қолди бу юрак,
Ташвишлар кўпайди ҳаддан зиёда.
Бешигида ётган гўдакдан бўлак,
Тугал бахтли одам йўқдир дунёда.

* * *

Ҳозир гадолар ҳам ғоят мукаммал,
Ишни дипломатик йўлдан бошлайди.
Эгасидан у-бу сўрашдан аввал
Итига, албатта, суяк ташлайди.

* * *

Биз аввал ҳам ёмон эдик, ҳануз ёмонмиз,
Раҳмон боқмас, иблис ёқмас шўрлик инсонмиз.

Сўз сўзласак — маҳмадона, жим турсак —
соқов,
Шу тариқа, на бугдоймиз ва на сомонмиз.

* * *

Парво қилманг, бўлмаганни бўлдирамиз,
Паймонаси тўлмаганни тўлдирамиз.
Бир замонлар отар эдик, осар эдик,
Энди эса мажлис қилиб ўлдирамиз.

* * *

Оҳ, у кунлар қайтмагай зинҳор,
Учган муҳаббатнинг ёнмоғи душвор.
Нигоҳинг қадама қароғимга сен,
Унда тўкилмаган кўз ёшларим бор.

* * *

Булбул ўгай эрур соғлар орасида,
Югурик сув ўгай тоғлар орасида.
Муҳаббат дардидан бемор қалблармиз,
Ўгай бўлсак не тонг соғлар орасида.

* * *

Унинг миш-мишидан ранжиманг асло,
Нима бўлса асли наслида бўлган.
Она қорниданоқ ўзи ҳам ҳатто,
Асли миш-миш билан дунёга келган.

* * *

Шеър, Фарзанд, Яхшилик — мисли полапон,
Тарқалиб кетдилар ҳаммаси ҳар ён.
Оламда қанчаки ёмонлик бўлса,
Ёприлиб келдилар бари мен томон.

* * *

Сен бизни кечиргин, эй наврӯзимиз,
Ғафлатда чалғиди ул кун кӯзимиз.
Юзингга шапалоқ тортиб юбордик,
Шўрпахта босамиз энди ўзимиз.

* * *

Ўзи оддийгина,
Кам йўқ ишида.
Тонналаб кўмир бор
Лекин ичида.

* * *

Дўстим, Ҳақ деганни қўллагин фақат,
Парвоз қилар бўлса — осмони бўлгил.
Ёвузликка қарши қудратинг кўрсат,
Мудом эзуликнинг посбони бўлгил.

* * *

Дейдилар, ит ҳурар — ўтади карвон,
Раижу балолардан ёнмасин жонинг.
Лекин алам қилар бир умр гирён
Итлар орасидан ўтса карвонинг.

* * *

Донишманд дедики, осонни кутма,
Имкондан ортиқ бир имконни кутма.
Дарёдан дарёни талаб айлагил,
Ва лекин ҳеч қачон уммонни кутма.

* * *

Ҳар қалай, қўлимда шарбат тўла жом,
Ғар маҳзун бўлса ҳам қалбимда илҳом.
Энди бир самимий дўст ҳам топсайдим,
Бахтли санар эдим ўзни батамом.

* * *

Хўқизнинг бўйнига тақсанг тақинчоқ,
Томоша аҳлига бўлгай овунчоқ.
Сен одам шаклида юрган бир говсан,
Хайф сенга на нишон, оддий бир мунчоқ.

* * *

(Бир устоз ўғити)

Топган-тутганини халққа бер, қўзим,
Ушанда ҳеч қачон топмайсан тўзим.
Лекин бир мантиқни унутма асло:
Яъни, мансубдирман халққа мен ўзим.

* * *

Тақдир йўриғидан розиман минг бор,
Менга дуч айлади сени, эй нигор.
Кўзингда поёнсиз умримни кўрдим,
Сенсиз бир лаҳзанинг ўтмоғи душвор.

* * *

Соддадил одамни жуда кам кўрдим,
Борин ҳам шикаста, кўзин нам кўрдим.
Дунёда фирибгар кўп экан, лекин,
Уларнинг барчасин шод-хуррам кўрдим.

* * *

Бир вақт бошоқ эдим, қирларда ўсдим,
Сўнг яхлит дон бўлиб қўлингга тушдим...
Кейин-чи, ташладинг тегирмонга сен,
Кафтингда ун бўлиб турибман, дўстим.

* * *

Самода юрибди ҳануз ёлғиз ой,
Танҳолик қийнайди уни ҳойнаҳой.
Йўқликдан ахтардим сенинг васлингни,
Қим қайга сиринса, Қаъба ўша жой.

* * *

Бозорга ўхшайди асли бу дунё,
Бозорга ўхшайди бунда ҳам маъни.
Иккиси ичра ҳам кўрмадим асло,
Молим ёмон деган бирор кимсани.

* * *

Қоинот гултожи инсондир азал,
Ундадир энг олий тафаккур, амал.
Ҳатто у тубанлик ичра ҳам танҳо,
Ё фалак, ижодинг бунча мукаммал.

* * *

Оқар дарёга ҳам кимдир банд берган,
Ҳаёт кимга заҳар, кимга қанд берган.
Эй, ғофил, саркаш деб мени камситма,
Ғаним сенга эмас, менга панд берган.

* * *

Орзум шул, ўчмасин ёнган чароғинг,
Юлдуздай нур сочсин чашминг — қароғинг.
Магар чинор бўлсанг чинордай яша,
Бевақт узилмасин бирор япроғинг.

* * *

Бир кун тўкин бўлар юпқа дастурхон,
Зарбоф бўлмаса ҳам кийгайсан чопон.
Лекин одамликни унутар бўлсанг,
Уларнинг барчаси ҳайф сенга, инсон!

* * *

Турфа туйғуларни хуш кўрдим ғоят,
Дунёнинг ўзи ҳам рангин ниҳоят!
Боқма ажабланиб сатрларимга,
Бахтим ривоятдир, ғаним ҳикоят...

* * *

Май асли покдомон дилга арзирлик,
Заҳматкаш, меҳнаткаш элга арзирлик.
Байрам-ку ҳар куни келавермайди.
Лекин завқи қолар йилга арзирлик!

* * *

Дунёнинг ғалати йўригига боқ,
Кимга айш ташнаю кимга дор муштоқ.
Лекин ҳаммасидан маъно биттадир:
Қурбон олдин кетар, жаллод кейинроқ.

* * *

Баҳор! Сендан хушнуд жами кор аҳли,
Хусусан шод эрур хокисор аҳли.
Чунки, ташрифингдан дил эриб, зора,
Одамга ўхшаса амалдор аҳли.

* * *

Болага ўхшайди, дейдилар, халқни,
Бу гапни айтганлар, эҳтимол, ҳақдир.
Лекин такрорлайман мен ҳам бир ҳақни,
Ахир, болаларнинг ўзи ҳам халқдир.

* * *

Қаҳ-қаҳ урар бўлсам, виждонимдан мен
Меҳнатим эвазин сўраб олурман.
Бенаф ўтган дамлар, мен сизнинг учун,
Ҳайҳот, қабримга ҳам йиғлаб борурман.

* * *

Шудгорда қарғалар тўдасин кўрсанг,
Сира ажабланма, бўлма ҳангу манг.
Сен ерни ағдариб, шудгор қилган чоғ
Юзага чиққанди қурту чувалчанг.

* * *

Қушларнинг тилида фақат бир оят,
У инсон учун ҳам ибратдир ғоят.
Қушлар дер:— Илойим, қафасга тушма,
Тушган бўлсанг агар, чиққил ниҳоят.

* * *

Эски алифбони дилга қилсанг жо,
Мана бу ҳикматни унутма асло:
Эгри ниятнию ювуқсиз қўлни
Сира ёқтирмайди ўша алифбо.

* * *

Бўрон, сен шам узра гувлайверма, бас,
Арслондек ўкириб чекаверма сас.
Шамни ўчирмоқлик жуда ҳам осон,
Унга етар битта «пуф» деган нафас.

* * *

Азизим, пайт келди, кўнглим ёраман,
Инсонман, сен ҳорсанг, мен ҳам ҳораман.
Отинг қамчилама ўзгирман дея,
Сен борган у жойга мен ҳам бораман.

* * *

Шукр айтай, кўп яхши умр кўрдим мен,
Гоҳ яйдоқ шамолдай даврон сурдим мен.
Лекин сенга боқсам, булут олдида
Чорасиз йўлбарсдай ҳайрон турдим мен.

* * *

Ачинма шоирга хорлиги учун,
Ёки парча нонга зорлиги учун.
Билиб қўй, аслида яшайди шоир
Дунёда муҳаббат борлиги учун.

* * *

Оламда ҳеч кимса эмас ягона,
Беш панжанг мисоли турфа замона.
Агар бир оқилни учратсанг, билки,
Унга тўғри келгай юзта девона.

* * *

Паймоналар ўз-ўзидан тўлган эмас,
Мангулик ҳам бир лаҳзада бўлган эмас.
Ҳой рақибим, алай-балай дема менга,
Мен ўлмайман, чунки бобом ўлган эмас.

* * *

Ишлари ифвою тухмат ва риё,
Алдамчи, ҳаромхўр, иймонсиз бало.
Агар уларни ҳам яратган бўлсанг,
Қимдан гина қилай энди, эй худо.

* * *

Шеърим, айтган сўзим, ба ҳукми замон,
Тарқалиб кетдилар ҳаммаси ҳар ён.
Қалбларда тинч-тотув яшарми улар,
Бозор иқтисоди билан ёнма-ён.

* * *

Оқшомдан бошлангай одатда тонглар,
Сукутдан узилгай гулдурос, бонглар.
Бошинг букма сира, хокисор банда,
Эрта руҳинг топгай олий оҳанглар.

* * *

Ҳар гал айёмларни айларман тавоб,
Гарчанд бири моддий, ўзгаси сароб.
Шўрлик она замин бирликка зор-ку,
Унга талпиниш ҳам, демак, зўр савоб!

* * *

Ҳеч кимса девор билан ажралганмас оламдан,
Вужудингга туташдир тегрангдаги шу хилқат.
Яхшилик қил ҳаммага, қайтажак ўзингга ҳам,
Сен ўзингни асрайсан халқни асрасанг фақат.

* * *

Соч ҳам тўкилмоқда, омонатдир тиш,
Изғирин юракка ураётир ниш.
Баҳорим бетўхтов қиш томон ўтди,
Ёз, кузни қисқартди машаққат, ташвиш...

* * *

Раво кўр, юзингда бир хол бўлайин,
Кўрсат ағёрингни, завол бўлайин.
Каттакон тўй қилиб ноғора чалгин,
Тўйингда сув ташиб ҳаммол бўлайин.

* * *

Офтоб ботиб кетди, эгилди бошим,
Юлдуздек сочилди кўзимда ёшим,
Ҳажрингда бағримни ерга берурман,
Тун бир лаҳад бўлса, ой қабр тошим.

* * *

Пайдо бўлганида замин бир замон,
Аввал яралгандир Дарахт ва Ҳайвон.
Бул икки соддани алдамоқ учун,
Ақлини пеш қилиб чиққан сўнг Инсон.

* * *

Одатда, улфатлар бўлишганда жам,
Қизишиб дейдилар: Дунё — бири кам.
Ажиб бир зиддият: охирги қадаҳ
Ортиқ бўлганини ўйлашмас ҳеч ҳам.

* * *

Бир йўл чеккасида ётибман нолон,
Чорасиз бўлсам-да мен ҳам тирик жон.
Устимга отингнинг сояси тушди,
Жиловин нарироқ тортсанг-чи, нодон.

* * *

Балки чаман бўлар дашти Қарбало,
Балки беҳишт мавжуд — юлдузлар аро.
Менинг Ўзбекистон — Ватаним бордир,
Уларнинг баридан аълороқ, аъло!

КЎЗМУНЧОҚ

Мен эллик бешдаман,
Отам беш ёшда.
Бу ажиб ҳолатни чистон этгулик.
Менинг умрим кечар тупроқда, тошда,
Отамнинг довуғи кўкка етгулик.

Истиқлол бешиги, о, Ота макон,
Ҳар бир қадамингга садаға жонлар.
Лаҳзада куч йиғдинг Алпомишсимон,
Яловинг бўлолди мовий осмонлар!

Ерпарчин ётганда тилим — забоним,
Юксал, дединг менга, сайрагин, дединг.
Оёққа қалққанда Соҳибқироним,
Ёв босса, тигингни қайрагин дединг.

Кўзингга сурт дединг, фаромуш бўлган
Табаррук, муқаддас мозорларимни.
Бир зотга айландим — толеи кулган,
Кетказдинг дилдаги озорларимни.

Ҳасад билан тўлган бу кўҳна очун
Сенга ҳам суқ билан тикилар, билсанг.
Сени балолардан асрамоқ учун
Берай кўзларимни, кўзмунчоқ қилсанг.

Энди эрк абадий йўлдошинг бўлгай,
Номинг бор жаҳонда — дўстпарвар, хотам.
Иймонли ҳар бир кас қўлдошинг бўлгай,
Эй менинг беш ёшли Паҳлавон отам!

БОШМАНБУЛОҚҚА

Бошманбулоқ, Бошманбулоқ,
Сенга кўзу қошман, булоқ.
Сувингдан бир қониб ичдим,
Энди мангу ёшман, булоқ.

ТАФСИР

Тузумлар ўзгарса ҳам,
Инсон ўзгармас экан.
Тизимлар ўзгарса ҳам,
Инсон ўзгармас экан.
Жаҳолат даврида ҳам
Авлиё — авлиёдир.
Кафорат даврида ҳам
Анбиё — анбиёдир.
Балки даврон йўруғи
Аслан тўғри бўлгайдир.
Лекин минг бор дод дема,
Ўғри — ўғри бўлгайдир.
Ҳар қадамда бир масжид
Қурганинг билан, инсон,
Инсоф бермаса, ҳеч ким
Муслим бўлмас ҳеч қачон.
Кўпқарига кирганинг
Ҳалоллик эрур дарди.
Лекин улар сафида
От сурар бир номарди.
Гоҳида садоқатли
Дўстларинг қолиб бир ён,
Йўлин топиб, қўйнингга
Кириб олгайдир илон.
Мўмин деб атар ўзин
Гоҳ яхши ҳам, ёмон ҳам.
Қайси бири ҳақ эрур?

Узи билгайдир Эгам.
Тузумлар ўзгарса ҳам,
Инсон ўзгармас экан.
Тизимлар ўзгарса ҳам,
Инсон ўзгармас экан.
Шул боисдан Пайгамбар
Умнат гамин еганлар.
Аллоҳдан бошқасига
Сиғинмагин деганлар.

АЙРИЛМАС

«Ё ҳақ!» деб йўл олса манзилга карвон,
Йўл бошлаган чўнг норидан айрилмас.
Ошиқлар кўнглидан кечар минг армон,
Бир армони — дилдоридан айрилмас.

Неларни кўрмагай инсоннинг боши,
Бежиз айтмаганлар: «У сойнинг тоши».
Донолар, бир жойга етса ҳам ёши,
Пири берган туморидан айрилмас.

Қачон донг чиқармиш, ахир, ёлғиз от,
Фарзанд оқил бўлса — падарга қанот.
Йигитга дуч келса Ҳаёт ё Мамот,
Дўстларининг дийдоридан айрилмас.

Демишлар: «Сўқир ҳам кўргай ёрқин туш».
Озод даврон сурмоқ ҳар нарсадан хуш.
Қафасга гар тушса учиб юрган қуш,
Эркинликнинг хуморидан айрилмас.

Хор бўлмас аждодин кимки ёд этган,
Ўтган азизларнинг руҳин шод этган.
Авлодлар тақдирин ўйлаб дод этган
Ота-бобо мазоридан айрилмас.

Ҳар ким билганича чертгай созини,
Моли тоза одам қилгай нозини.
Мард киши кўп дегай ҳатто озини,
Ризқин топган бозоридан айрилмас.

Боғу чаманзори кўпдир оламнинг,
Дилда орзуси ҳам мўлдир одамнинг.
Агар дин-имони бўлса боламнинг,
Турон отлиғ диёридан айрилмас.

Пешвоси бор юртнинг бутундир бахти,
Асло хазон бўлмас эккан дарахти.
Ҳар кимга буюрсин ўз тожу тахти,
Номусли эл шунқоридан айрилмас.

Бир ёнда туркманим, қирғиз, қозоғим,
Оролга термулган қорақалпоғим,
Ўзбегим, тожигим — кўзим-қароғим
Жам бўлганда қаторидан айрилмас.

Айрилса айрилгай тоғлар қоридан,
Айрилгай беҳиммат бой ҳам боридан,
Вафосиз айрилгай дўсту ёридан,
Шоир халқи ашъоридан айрилмас.

Қўлга қалам олдим қутлуғ бир куни,
Маҳтумқули шеърин бўлиб мафтуни.
Агар куйлар бўлса Абдулло уни,
Бир умрга шўх торидан айрилмас.

УММОН ОРТИДАГИ МАҚОНИМ

*(Вашингтонда Ўзбекистон элчихонасининг янги биноси
очилиши муносабати билан ёзилган шеър)*

Кенг жаҳон бир қадам бўлди мен учун,
Менга ҳам очилди олам дарчаси.

Йироқ Амриқода тафт сочар бу кун.
Ўзбек қуёшининг олов парчаси.

Очилди мен учун тор осмон бекам,
Сездим юксакликнинг чўнг дарғасини.
Ўзбекнинг лочини озод ва кўркам,
Қурди бу ерда ҳам қўналғасини.

Нечун хушнуд бўлмай, дилимни ёрмай,
Уммон ортида ҳам бордир маконим.
Дунёнинг қайси бир бурчига бормай,
Ўзинг бошпана бўл, Ўзбекистоним!

Вашингтон шаҳри, 1996 йил 25 июн.

БАРАКАГА ТЎЛСИН УЙИНГИЗ

Оналар, опалар, сингиллар,
Муборак бўлсин бу тўйингиз.
Ўзбекча айтганда, ҳар доим
Баракага тўлсин уйингиз.

Оналар, опалар, сингиллар,
Шодликка жўр бўлсин куйингиз.
Фақат болаларнинг бахтини ўйлаб,
Кечар бўлсин эзгу ўйингиз.

Оналар, опалар, сингиллар,
Ҳаётнинг шавқини туйингиз.
Ватанни жондан ҳам ортиқроқ,
Аллоҳим қадарли суйингиз.

Оналар, опалар, сингиллар,
Шеъримни фаҳрга йўйингиз.
Бир дўстим деганди сўнгги дам,
Онамнинг ёнига қўйингиз...

ХАЁЛ

Хаёлга берилма, биродар,
Қуш каби назар сол оламга.
Уйламай меҳр қўй одамга,
Хаёлга берилма, биродар.

Хаёлга берилсанг мабодо,
Қўп нохуш нарсалар кўрингай.
Илоҳлар иблисдек суринай,
Хаёлга берилсанг мабодо.

Хаёлга берилсанг ногаҳон
Кўрингай Фурқатдек тўғри ҳам.
Кўрингай шу номлик ўғри ҳам,
Хаёлга берилсанг ногаҳон.

Хаёлга берилсанг, очилгай
Қаршингда бир гўзал сурати.
Айни чоғ алвасти сийрати
Хаёлга берилсанг, очилгай.

Хаёлинг алдайди эҳтимол,
Дунёда диёнат бор дея,
Дайди бир кучукни нор дея
Хаёлинг алдайди, эҳтимол.

Хаёлинг пуч бўлмас, иншооллоҳ,
Сен фақат фанони ўйласанг,
Сен фақат бақони ўйласанг,
Хаёлинг пуч бўлмас, иншооллоҳ.

ЭСКИ ЧОРИҚ

Олдингда турибди тўкин дастурхон,
Энди унут бўлган гўжанг — тариғинг.

Балки эсламассан, қайда бу замон
Уша, судраб юрган эски чоригинг.

Тасмадан боғланган оддий пойабзал
Гарчи йўқсулликнинг мисоли эрур.
Билсанг, у мен учун минг дарсдан афзал,
Дунё ҳикматларин тимсоли эрур.

Бир куни қутулиб зулмат — соядан,
Омад нарвонида кўтаргайсан қад.
Лекин бу омонат пиллапоядан
Балки йиқитгайдир сени ҳам ҳасад.

Шунда ташлаб қочар не-не дўст, ёрон,
Ахир улар учун сўнган ёругинг.
Оғзи қулоғига етганча шодон,
Сени кутиб олар ўшал чоригинг.

УГИТ

Болангни ўғрилар тўнабди йўлда,
Секин уҳ тортасан, ичингда ноланг,
Дейман, ўғлим, сен ҳам дадилроқ бўл-да,
Бироқ танбеҳингни эшитмас боланг.

— У дейди:— Борми ҳеч дунёда инсоф,
Йўлимни тўсдилар, куппа-кундузи.
Болам, сен ҳозирча шабнам каби соф,
Айни фариштанинг ўзисан, ўзи.

Нега?— деб атрофга боқасан ҳайрон,
Илк бор дуч келибсан бундай балога.
Менинг гапларимни тинглагин обдон,
Ўғлим, ишонма ҳеч ноқис дунёга.

Дуч келган кимсани покдомон билиб,
Ҳаргиз дилинг очма, бўлмагил йўлдош.
Инсонлар учрайди, бир кўзи кулиб,
Иккинчи кўзида тайёр тургай ёш.

Инсонлар учрайди, таомингни еб,
Топтаб кетаберар дастурхонингни.
Чумоли қадарли манфаатин деб,
Чумолича кўрмас сенинг жонингни.

Инсонлар учрайди, кўкда ойни ҳам
Ўзининг мулки деб билгайдир фақат.
Сенинг қувончларинг уларга алам,
Сенинг зарра бахтинг уларга кулфат.

Ҳасад ва ёвузлик тўла дунёни,
Во ажаб, эринмай қирқ йил куйлабман.
Бор гап деб билибман ёлгон, рўёни,
Кўриган ҳар касни дўст деб ўйлабман.

У пайт қулоғингга айтгунча азон
Огоҳ этмасмидим бунинг баридан.
Ишонч деган бир сўз ўчди ногаҳон
Ўспирин умрингнинг сардафтаридан.

Ўғлим, одамийлик азиздир гарчанд,
Ёстиғинг остида турсин яроғинг.
Дунё ҳар қадамда бергай сенга панд,
Асло мудрамагай икки қароғинг.

Эзгулик йўлида кўпдир муаммо,
Ундан қутулмоқнинг йўли бул экан:
Инсонга йўлиқсанг инсон бўл, аммо
Ҳайвон йўлиққанда Ҳайвон бўл экан.

МАҚТОНЧОҚЛАР

Бир куни йигилди учта мақтанчоқ,
Ҳар ким ўз ютуғин сўйлай бошлади.
Энг юксак маррани забт этган қай чоқ?
Бошларин қашлашиб ўйлай бошлади.

Биринчиси деди:— Мен айтсам агар,
Омад деган нарса дунёда бор-да!
Ҳали аҳолиси бундан беҳабар,
Улкан бир шаҳарни ютдим қиморда.

Иккинчиси деди:— Муродга етдим,
Не-не зукколарнинг олдим ақлини.
Куппа-кундуз куни ўмариб кетдим
Машҳур бир шоирнинг қалам ҳақини.

Учинчиси деди:— Асли мен ғолиб,
Жасорат барқ урар қилган ишимда.
Қайси кун кўрпага бурканиб олиб,
Бошлиғимни сўкдим боплаб... ичимда!

ИККИ КАЛАМУШ

Қаламушлар, каламушлик иши қолиб,
Талашарди уясидан чиқиб олиб.

Мен адирнинг бу ёғидан, дерди бири,
Мен адирнинг у ёғидан, дерди бири.

Иккиси ҳам қўймади ҳеч кериларин,
Бир кун овчи шилиб кетди териларин.

Айтганларим ҳикмат эмас, масал эмас,
Ҳар кимга ҳам ёқадиган асал эмас.

Очиқ гап шул: ажратмангиз ерингизни,
Токи шилиб кетмасинлар терингизни.

ОҚ ТУЛПОР

(Ҳазил)

Бир оғайним от берувди, чополмадим,
Кўпкарининг йўригин ҳеч тополмадим.
Бу тулпордан менга қандай наф бўлади?
Қази қилсам олам-жаҳон гап бўлади.
Уят бўлар энди уни қайтиб берсам,
Отга емиш йўқлигини айтиб берсам.
Мен яхшиси оқ тулпорни миниб олай,
Йўрғалатиб, хаёл суриб, тиниб олай.
Шеър ёзайин эгарига қоғоз қўйиб,
Сўнг элимга ўқиб берай тўйиб-тўйиб.
Кечиргайсиз, ҳазил эрур гапнинг бари,
Отимга ҳам етар шеърнинг гонорари.

АРМОН

Кажрав фалакнинг чархи
Бир зум ўнгга айланиб,
Соғинтирган онамнинг.
Дийдорин кўролсайдим,
Онажоним қошида
Эркаланиб, шайланиб,
Гоҳ қувониб, гоҳида
Хўрсиниб туролсайдим.

Айтолсайдим мен унга
Кўҳна дунёга келиб,
Менга қанча шодлигу
Қанча гам текканлигин.
Эзгуликни жаҳонда
Ахтарма қанча елиб,

Фақат она меҳрининг
Бетакрор эканлигин.

Айланса тағин фалак,
Қўлин тутсам ёшликнинг,
Оҳ, қандайин гавгою
Не кунларга қолардим.
Уша қалам қошликнинг
Ҳажрида тағин ёниб,
Тағин унинг ёнига
Жадаллаб йўл олардим.

Кўнгилдаги ишқ ўтин
Сел келса ҳам сўндирмай,
Фақатгина уни мен
Ҳаётим, деб ўйлардим.
Қаламимнинг учига
Зарра губор кўндирмай,
Фақатгина муҳаббат
Нашидасин куйлардим.

Фалак яна чарх уриб,
Раҳм этсаю бир қадар,
Армоним ушалмоғин
Чорасин кўрсатсайди,
Шу шўрлик бандани ҳам
Тарк этсин, деб гам-кадар,
Ташвишлардан қутулмоқ
Йўлини ўргатсайди.

Мен кўкка етиб бошим,
Чулғар эдим оламини.
Ёвузлик, разилликни
Оловдек эритардим.
Умрим бўйи қақшатиб
Куйдирган бир боламини

Қайта бошдан маъсум, пок
Гўдакка эврилтардим.

Афсус, бунга чора йўқ,
Йўқдир асло имкони.
Ортга қайтганми, ахир,
Фалак бирор замонда.
Инсонни қабригача
Кузатгайдир армони,
Иложинг — иложсизлик
Илож эса осмонда.

Шул сабаб, ҳар ўтган кун
Кўзимга ўтдай иссиқ.
Шул сабаб, ҳар эртани
Кутиб олгум довдираб.

Бугунги кўрганларим
Бўлса ҳам қанча тансиқ,
Фақат ўшал армонга
Термуламан жовдираб.

Яратганнинг ишин кўр,
Умр йўлин қайиргач,
Кенг дунёни кўзингга
Тор қилиб қўяр экан.
Аввали бериб-бериб,
Сўнг бирма-бир айиргач,
Фақатгина ўзига
Зор қилиб қўяр экан.

СУҲБАТ

Одам одам билан учрашган асно
Дунёда энг яхши восита — суҳбат.
Баъзи биров билан сўзлашсанг, аммо,
Аралашиб қолар орага ғийбат.

Сиздан ўтинаман, эй дўсти ёрон,
Дийдорнинг ғанимат гаштин сурайлик.
Майли, ҳар қанчалик бўлса ҳам ёлғон,
Фақат ~~эзгудикдан~~ суҳбат қурайлик.

ҲИМОЯТ

Дилимни эзади гоҳида хаёл,
Гумонлар, шубҳалар забтига олгай.
Вақт етиб, тириклик топганда завол,
Наҳотки байтларим эгасиз қолгай.

Ахир вайрон бўлур қаровсиз уй ҳам,
Боғбонсиз гулшан ҳам сўлгай бир куни.
Асрий иморатлар емрилгай кам-кам,
Кимдир ҳимоятга олмаса уни.

Лаҳзада минг бора турланади ранг,
Собит бир суратни топмоғинг қийин.
Бугун салом берса агар набиранг,
Яхшиси, алик ол юз йилдан кейин.

СУНГГИ ЧОРА

Одамлар йўлида харсангтошдай зил,
Эрта-кеч кўндаланг ётишдан сақлан.
Фурсатинг ўтдими — мақомингни бил,
Бекагда ўтирғич бўлгил, масалан.

Агар ўқимаса шеърингни биров,
Маломат қилмоғинг, албатта, ғалат.
Яхшиси, дўконни ёпгинда дарров,
Зеҳнингни ўзга бир юмушга қарат.

Бошқа фожиадан асрасин аммо,
Ҳеч ким дуч келмасин унга дафъатан.

Сендан элу юртинг тонмасин асло,
Сендан ўгирмасин юзини Ватан.

Ундай чоғ бузсанг ҳам додлаб жаҳонни,
Ҳеч ким ҳайрон бўлмас, ҳеч ким қолмас лол.
Агар топа олсанг бир газ арқонни,
Ўзингни оса бер энди бемалол.

КУЛМАНГ

Оч одамнинг устидан кулманг,
Етишмаса ишга қурбати.
Хунуккина қизларни сийланг,
Гўзал бўлар улар сийрати.

Бировларнинг ҳаққин егани
Дастурхонга йўлата кўрманг.
Ростни кўриб, ёлғон деганнинг
Қосасини тўлата кўрманг.

ЖЕНЕВА

Женева,
Женева,
Неча кунларим
Сенинг илиққина бағрингда ўтди.
Ташвишли дамларни юрак унутди,
Мовий бўшлиқларга сингди унларим.
Зангори кўл узра чайқалар оққуш,
Майин патларига тўлқин юқмайди.
Йироқда Монблан тоғи ухлайди,
Оппоқ қор чойшабин тагида беҳуш.
Яшил майсазорнинг ипак қатига
Ниначи шабнамдан қадайдигурлар.
Қуюқ дараларда потрар қар-қурлар,
Жар солиб теварак, мамлакатига.

Чўққилар ортидан ўрмалар булут,
Бирдан тиниб қолар ўтлоқдаги той.
Шивалаб ўтади ёмғир, ҳойнаҳой,
Борлиққа чўкади новвотранг сукут.
Женева тин олар маъсум ва ёввош,
Биллур томчиларда нозик ялтирар.
Зум ўтмай яна шўх барглар қалтирар,
Яна кўринади жилмайган қуёш.
Женева,
Женева
Илҳом юлдузи,
Сени тушларимда балки кўргайман.
Балки узоқ йиллар эслаб юргайман,
Сени — Европанинг диловар қизи...

БУЛУТЛИ БИР КУНИ

Женевада бир кун булутли ҳаво,
Кечаги чароғон, хуш онлар қани?
Гўё жаннат эмас бу гўзал маъво,
Бугун ётоғим ҳам ғурбат маскани.

Соат неча ҳозир Ўзбекистонда,
Балки ухлагандир набираларим.
Ҳорғинлик сезаман вужудда, қонда,
Руҳимда синиқлик, кўнгил ҳам ярим.

Бошқаларнинг эса лабида кулгу,
Булут парвойига келмайди тақир.
Ахир мен бир ҳолни унутибман-ку,
Улар ватанида юрибди, ахир.

ХАЛҚАРО АНЖУМАН

Мана, ўтса ҳамки неча замонлар,
Бу ерда йиғилар сиёсатдонлар.

Африқолик ҳабаш, болқонлик булғор,
Ўрису Румо Чин — бунда бари бор.

Бири муслим бўлса, бири бутпараст,
Бири насорону бири ўтпараст.

Бири тунд, бировин назари иссиқ,
Бири менга ўхшар — кўзлари қисиқ.

Сарийга ўралган бирин сумбати,
Бировин бошида тустовуқ пати.

Турфа тиллар бунда бошласа бозор,
Худодан бошқанинг фарқлаши душвор.

Бу ерда ўтгайдир на пул, на савлат,
Бу ерда ўз сўзин айтар ҳар давлат.

Нотиқлар ваъзларин токи бошлайди,
Муҳташам гапларни қалаб ташлайди.

Гоҳо қай бирови қизишгани дам,
Сипқораман дейди уммонларни ҳам.

Туну кун баҳс қилиб бўйлашар улар,
Дунёнинг тақдирин ўйлашар улар.

Турфа мамлакатлар, туғлар қатори,
«Т» ҳарфидан кейин, «Ф» дан юқори —

Ўзбекистон номли бир минбар ҳам бор,
Унда каминанинг жойидир пойдор.

Қўшни фин сўрайди секин, айлаб ноз:
— Жаноб, Сиз ким учун бергайсиз овоз?

Мен ҳам эснайман-у кўкрак кераман:
Ўзбекистон учун овоз бераман!

СОВҒА

Набирам Шоҳруҳга

Нима опкелдингиз, дейди набирам,
Мен ҳам бой бермайман сиримни лекин.
Дейман: Совғаларим ажибдир бирам,
Шеърлар олиб келдим. Уқийсан. Текин.

1996 йил, 2—22 декабрь, Женева.

СОҒИНИШ

У узоқ жойларга қилмасди сафар,
Тўкманг дерди кўздан жолаларимни.
Дерди: Бир кунгина кўрмасам агар,
Соғиниб қоламан болаларимни.

Бедаво бир дардга чалинди шўрлик,
Деди: Энди қайтиб турмасам керак.
Бўғзига тиқилиб келса ҳам хўрлик,
Барига чидади, босиқ ва тийрак.

Кетар чоғида ҳам йўқликка томон,
У тақдир ҳукмига мардона кўнди.
Фақатгина деди:— Қийнар бир армон,
Мени болаларим соғинар энди...

ОҚ ЙУЛ

Дўстим Маралга

Сайроқи қушларнинг тинди навоси,
Анвойи гуллар ҳам сўлди боғимда.

Бу ғурбат кунларнинг борми адоси,
Аллоҳим, оқ йўл бер кетар чоғимда.

Олис адирларда туманми, тутун,
Теграмни зулумот қопламиш бутун.
Мени ҳалок этар бу савдо бир кун,
Аллоҳим, оқ йўл бер кетар чоғимда.

Ҳеч ким ҳасратимга қулоқ солмади,
Руҳимни бирор зот англай олмади.
Бунда қиладиган ишим қолмади,
Аллоҳим, оқ йўл бер. кетар чоғимда.

Қоғозим қорайди дилдаги зордан,
Бугун айри тушдим дўст ила ёрдан.
Фақат бир илинжим сен — Биру Бордан,
Аллоҳим, оқ йўл бер кетар чоғимда.

Майли, самоларга мени элта қол,
Юмушинг бажарай қаддим эгиб дол.
Сенинг ҳузурингда йўқ ахир завол,
Аллоҳим, оқ йўл бер. кетар чоғимда

Мана оқшом чўкди. Бўзармоқда ой,
Бошланур юлдузлар базми ҳойнаҳой.
Менга ҳам бахш этгил туморчалик жой,
Аллоҳим, оқ йўл бер кетар чоғимда.

«ЖАМАЙКА»

Бир вақт Робертина исмлиқ бола
«Жамайка, Жамайка» дея куйларди.
Юракнинг тубига етиб бу нола,
Олис Жамайкани ҳар ким ўйларди.

Уша гул диёрни кўрганмисан сен,
Иложин тополсанг қанот боғлаб уч.

Ахир ўйлабмидим, Женевада мен
Айни Жамайкага келурман деб дуч.

Ейиб кокилларин турибди санам,
Қоп-қора тун билан ўралгандек ой.
«Минг бир кеча»даги эртақларда ҳам
Тавсиф этилмабдир бундайин чирой.

Қимнинг пешонасин безайди бу лаъл,
Қимларга ҳадя бу оппоқ табассум.
Жамайка гўзали, о тенгсиз гўзал,
Бир нафас шошмай тур, қилғил тараҳҳум.

Боқиб жамолингга, юрагимда мунг,
Олис ёшлигимни эсга олайин.
Ортингдан «Жамайка, Жамайка» деб сўнг,
У сирли қўшиқни куйлаб қолайин.

ХАБАШ ҚИЗ

Нари кетолмайман бир ҳабаш қиздан,
Жуда ўхшар экан Сенга кўз-қоши.
Билмадим, ўша пайт қай бирингиздан
Нусха олган экан фалак наққоши.

Лойингиз баробар қоргандир Халлоқ,
Айни илҳом чоғи ижод этгандир.
Анави ҳабашнинг нусхаси бироқ
Хумдонда узоқроқ қолиб кетгандир.

ҚУЛЛАНМА

(ҳазил)

Бир кун ҳасрат қилди амалдор укам,
Деди: Не қиларим билолмай қолдим.
Агар танбеҳ берсанг — кимгадир алам,
Талтайиб кетади мақталган ходим.

Мен дедим: Ұйлаб айт ҳар бир сўзингни,
Турфа андишани бир четга ташла.
Койисанг — энг аввал койи ўзингни,
Мақтовни ҳам аввал ўзингдан бошла.

МАСЛАҲАТ

Эшмат номли кўчада
Тошмат номли дўкон бор.
Хизмат қилар у жойда
Нурмат деган дўкондор.
Харид қилгин сен ундан
Фурқат номли сақични.
Унутма, Пирмат деган
Кўчага ҳам боқишни.
У ердаги ҳаммомнинг
Қулмат номин ўйиб ол.
Бой бермасдан фурсатни,
Ўз исмингни қўйиб ол.

ТИШ ОҒРИҒИ

Женевада ногоҳ тишим оғриди,
Даво излаб кездим ўнгу сўлини.
Охир дўхтирини топиб, учрасам:
Пулини чўз, деди, пулини.

Пулини-ку чўздим. Кетар чоғимда
Маслаҳат сўрадим, сиқиб қўлини.
Ҳеч нарса демади. Фақат жилмайиб,
Пулини чўз, деди, пулини.

Менинг ҳам бир нима дегим келди-ку,
Бошқа ёққа бурдим гапнинг йўлини,
Ўзингни бир бошлаб сўксам не дейсан?
Пулини чўз, деди, пулини.

МУХБИРЛАР

Одам кўкка учди,
Кучди уммонни.
Етди поёнига кураш, ур-сурлар.
Гиж-гижлатиб қўйиб телба жаҳонни,
Бу кун минбарларга чиқди мухбирлар.

Азиз касбдошларим,
Ғалат қавм бу,
Жонининг қадрини билмайдиган кас.
Қайдадир кўринса йилт этган мавзу,
Оч-наҳор, пиёда кетаберар, бас.

Тўплар гумбурлайди,
Ўрлайди олов,
Юксак қасрлар ҳам қулайди бир-бир.
Буткул мамлакатлар ёнади лов-лов,
У эса тирикдир, ўқ ўтмас, довдир.

Гарчи кўринишдан юввош ва ғариб,
Лекин таҳликага солар ҳар сўзи.
Шаҳардан ҳаммани қувлаб чиқариб,
Бўм-бўш кўчаларда кезар бир ўзи.

Ягона қуроли қоғоз ва қалам,
Ўйлар у на бугун, на эртасини.
Ҳақиқат йўлида сўнгги дамда ҳам
Ўлар эсга олиб газетасини.

ОҚЛАР ВА ҚОРАЛАР

Ҳозир ранг ажратиш замони эмас,
Ҳар қандай ишора қалбни яралар.
Ва лекин бир-бирин ҳар зум, ҳар нафас
Қўллаб-қўлтиқларкан занжи — қоралар.

Одамзод холимас киндан, алдовдан,
Билмайсан, ким-кимни гоҳо саралар.
Оқлар гижиллашиб турганда, говдан
Сакраб ўтиб кетар бирдан қоралар.

Биродар, гапни сен кўргандан сўра,
Демагил, шеърингда шарпа оралар.
Бир-бирин еб ётган оқлардан кўра,
Афзал-ку ҳамжиҳат ўша қоралар.

НАДОМАТ

Менга афсоналар сўйлама, ука,
Роса чарчаганман ёлғонни ёзиб.
Қирқ йил кўтарибман Инсонни кўкка,
Ишониб, ҳазрат деб, йўлимдан озиб.

Ўзингиз ким дея сўрарсан ахир,
Ўша нокомилнинг мен ҳам бириман.
Тангрининг яратган бандаси — фақир,
Бошқалар осмону, мен-чи, ериман.

Балки кoinнотнинг бирор бурчида
Биздек ночорларга бордир мос макон.
Лекин унга етиш қийиндир жуда,
Бунга тарк этмоқ ҳам эмасдир осон.

Начора, Инсонни кўтариб кўкка,
У каби яшашни била билмадим.
Ёвузлик қўлимдан келмади, ука,
Бировга ёмонлик қила билмадим.

ОШ ВА ТОШ

Дунёда кўп ишдан эрурмиз огоҳ,
Дейлик, йил ўтдимми — ўтди демак ёш.

Лекин қай аҳволга тушардинг ногоҳ,
Еб турган ошингдан чиқиб қолса тош.

Қарс этиб тишингга теккани замон,
Миянг чатнаб кетар, ўт пуркар кўзинг.
Тамшаниб қўясан билдирмай — пинҳон,
Ўзингдан ўтганин биларсан ўзинг.

Таом-ку насиба, неъматдир азал,
Буюрсин ҳар кимга ўзин ошлари.
Бироқ ўйлаб дейман мен гоҳи маҳал,
Нега ошимизнинг кўпдир тошлари...

Ўткинчи дунёга келибсан магар,
Арзигаъ тиш билан бошни ўйласанг.
Ахир алам қилар ҳар шому саҳар,
Ошингда чиқажак тошни ўйласанг.

ВЕРСАЛ ХОТИРАЛАРИ

Бир куни Гафур Гулом жасоратин айлаб жам,
Ўзбекининг гурурига бўлди гўё кўзу қош.

Деди: қадим Тошкентнинг номин қилиб
мукааррам:

— Париж, Румо, Лондонга алишмайман сени,
Шош!

Ҳа, шубҳасиз, ўз юрти, ўз Ватан тупроғини.
Ҳаттоки жаннатга ҳам алмашмаган зот
ҳақдир.

Бироқ башар дарахтин ҳар битта япроғини
Ўз боғимнинг барги деб айта билмоқ ҳам
бахтдир.

Жамики одамзодни яратган қодир Халлоқ,
Маконни тақсим этмиш бизга Фарбу Шарқ дея.
Барчамизга баробар нур сочар офтоб порлоқ,
Ёзсанг арзир уларнинг ҳар бирига мадҳия.

Мақтанма лекин, Париж, мақтанма сен ҳам,
Лондон,
Назар солгин Самарқанд, Хиваю Бухорога.
Мен ҳам энди лоф уриб, юрмайин кибор,
хандон,
Назар ташлай муаззам Версал каби маъвога.

Ям-яшил ўрмон ичра қад кўтармиш қасрлар,
Бу — фаранг даҳосининг бус-бутун,
жамул жами.
Санъатга айланмишдир бунда не-не асрлар,
Акс этмиш барчасида Инсоннинг шодлик, ғами.

Боқсанг, гумбазлар ичра малоийиклар чарх
урар,
Самовий манзарадан дарак бергай ҳар бир
ранг.
Гўё киприк қуршаган кўздек дахлсиз улар,
Гавҳарингни асрабсан, балли сенга,
эй фаранг.

Афсус, менинг Ватаним асоратда қул эди,
Вайрона бўлмиш эди қанча қутлуғ иморат.
Китобларим ғорату саройларим кул эди,
Эркисиз элнинг қисмати мудом шундан иборат.

Буюк боболаримнинг мозор тошларин ҳатто
Ўмариб кетган эди сур, қароқчи карвонлар.
Бугун ғурбатда улар мунғайиб турар танҳо,
Боқаман, бўғзимда тош, дилим тўла армонлар.

Ўтган-кетган тарихни қаламга олар бўлсам,
Қўшилиб йиғлармиди кўҳна Европа ўзи.
Азалий маломатни юзига солар бўлсам,
Бир карра қораярди унинг ҳам шон юлдузи.

Майли, Версални кўриб, тасанно айтай бу он,
Бул каби мўъжизалар мангу турсин жаҳонда,
Истиқлол келди, шукур, дўстим Алишер, ишон,
Минг бир Версал яралгай озод Ўзбекистонда.

1997 йил 20 июнь, Париж, Версал саройи

АЛИШЕР НАВОИЙ ҒАЗАЛИГА МУХАММАС

Ҳузур ишқ Сизга-ю, тавқини кимга иласиз,
Маломат ханжари бирла доим юракни
тиласиз.

Нечук ғам устига ғамдур, аҳли ғанимим
ила Сиз.

Жамоатеки, жунун манъини манга қиласиз,
Тош отибон не учун телбаларга қотилсиз.

Ғарибман, васл учун дилни гадонгиз қилдим,
Йигитлик умрими ишққа фидоингиз қилдим,
Агарчи кўрмадим меҳре, дуоингиз қилдим,
Кечинг, кўнгил била жонким, видоъингиз
қилдим,

Фироқ агар будурур, эрта кунни кеч қиласиз.

Буюк дард етди Мажнунга, оломон йиғланг,
Кетур армонда кўнгул, ман нотавон, йиғланг,
Тўкулсин ашк каби юлдуз, осмон йиғланг,
Фироқ кунидир, эй кўзлар, эмди қон йиғланг,
Билурми сизки, бу кун не кишидин айриласиз.

Танимни буйла зах айлағон қон бири,
бири ашк,
Не эрди билмам аё жононки ғалат сири ашк,
Мени қилурким ғариқи дарё, нетай,
охири ашк,

Кўзум ҳақини биҳил қилдим, эй жавоҳири ашк,
Ки бори ҳам онинг-ўқ мақдамига сочиласиз.

Бағирға найзаму доғи яна захм битмай,
Кўнгул, дард устина дард, аввалғи дард кетмай,
Йиқилғум охири бу йўлда эмди сабр етмай,
Фироқ нешлари, ваҳки яна раҳм этмай,
Нафас-нафас нега мажруҳ ичимга сончиласиз.

Неча ишқ куврини қилдим, Аллоҳ, нетуб яшурай,
Жунун ҳайроналари, дардни, оҳ, нетуб яшурай,
Галат девоналиғим тутса гоҳ, нетуб яшурай,
Кўнгул фасоналари, Сизни, воҳ, нетуб яшурай,
Бу навъиким, юз уза қон ёш ила ёзиласиз.

Келибдур оғзима жоним, қилурман ишқим зикр,
Нетайким, васл эрди орзу ва ле дилдордин макр,
Нетсин, Абдулла ҳайрондир, аё пир, айланг фикр,
Навоий ҳажрға қолди, қилинг висолда шукр,
Жамоатеки, севар ёрингиз била биласиз.

ҲАҚҚА, ҲАҚИҚАТГА ТАШНА ШЕЪРИЯТ

1991 йил 1 сентябрь Ўзбекистоннинг кўп асрлик тарихида зарҳал ҳарфлар билан ёзилди. Қадимий юртимиз ва жафокаш халқимиз узоқ давом этган қарамлик ва мутелик занжирларидан халос бўлди. Ўзбекистон мустақил ривожланиш жараёнида жаҳон ҳамжамиятида ўзининг муносиб ўрнини тобора мустаҳкамроқ топиб бормоқда. Мамлакатимизда маданиятли бозор муносабатларига асосланган ҳуқуқий демократик давлат қуриш йўлидаги савб-ҳаракатлар, халқимизнинг жонбозлиги иқтисодий, сиёсий, маданий соҳаларда ўзининг дастлабки самараларини бера бошлади.

Истиқлол ва мустақиллик учун халқимизнинг энг ёвқур ва жасоратли фарзандлари муттасил кураш олиб бордилар.

СССР деган «қоя» ҳеч қачон қуламайдигандек бўлиб туюлган кейинги ўттиз-қирқ йиллик тарихимизда ҳам истиқлол умиди, ишончи сўнмади. Сиёсий, маънавий ва маърифий соҳаларда тоталитар тузум ўз зўравонлигини ўтказган, эркин сўз қопқалари тақа-тақ тамбаланган, адабиётда социалистик реализм деб аталган «режим» орқали компартия мафкураси, йўл-йўриғи бутунлай ҳукмрон бўлган мустамлакачилик ва қарамлик йилларида ҳам халқимизнинг миллий манфаатларини ифода этган мустақиллик адабиёти расмий социалистик адабиётнинг ичида узлуксиз ривожланишда бўлди. Абдулла Қодирий, Чўлпон, Фитрат, Усмон Носир, Ойбек, Миртемир анъаналари олтмишинчи йилларда адабиётга кириб келган Эркин Воҳидов, Шукур Холмирзаев, Уткир Ҳошимов, Улмас Умарбеков, Рауф Парфи, Усмон Азим, Шавкат Раҳмон, Миразиз Аъзам ва бошқа шоир ва ёзувчилар ижодида янгича бир кўтарилиш ва кўри-

нишда: намоён бўлди. Адабиёт ўзининг асл моҳиятидан Мосуво бўла бошлаган, бирёқламалик, риторика, «бахтли замона»га ҳамду сано ўқиш таомилга айланиб кетган, адабиётнинг ҳам ижтимоий, ҳам эстетик аҳамияти путурдан кета бошлаган бир даврда янги бир ижодий авлоднинг кириб келиши, А. Ориповнинг юлдуздек чақнаб шеърият осмонида пайдо бўлиши адабиётимизда катта воқеа бўлди.

Шоир ҳаваскорлик босқичини жуда тез босиб ўтди. Бирин-кетин эълон қилина бошлаган дастлабки шеърларидаёқ шакллланган бир шоир сифатида намоён бўлди, газеталарда босилган, шеърият кечаларида ўқилган ҳар бир шеъри қайноқ баҳсларга сабаб бўлди, адабий танқидчилик ўз муносабатини билдира бошлади.

Абдулла Орипов миллий уйғониш шоири, халқни руҳий камолотга чорловчи шоир сифатида ўз авлодининг энг кўзга кўринган вакили бўлиб майдонга чиқди. Шеърий сўзнинг теранлиги ва кўламлилиги, ўтмиш ва ўз даври ҳақидаги ҳақ сўз, умуминсоний муаммолар талқини, яхшилик ва ёмонлик, эзгулик ва ёвузлик каби азаллий тушунчалар ҳақидаги безовта, чуқур қамровли ўйлар, замонни халқнинг тарихий тажрибаси, ўтмиши мушоҳадаси орқали тушунишга, талқин қилишга интилиш, шеърий тасвирда ҳақиқатга содиқлик, эҳтиросли таранг туйғунинг фикр билан ажойиб тарзда омухта бўлиб келиши, кучли мажозийлик шоир шеъриятини юксак чўққиларга кўтарди.

А. Ориповнинг дастлабки мунаққидлари гарчи шоир ижодига хос энг характерли хусусиятларни, унинг шеърларининг образлилиги, оригиналлиги, фалсафий мушоҳадага мойиллигини тўғри пайқаган бўлсалар ҳам, бироқ Абдулла Орипов Чўлпон, Фитрат анъаналарини давом эттириб, эрк ва истиқлол куйчиси сифатида майдонга чиқаётганлигини қайд этишмаган. Зотан, давр, ҳукмрон мафкура бундай хулосага келиш учун имкон ҳам бермас эди.

Абдулла Орипов қарийб қирқ йиллик ижоди давомида ўзбек шеъриятининг атоқли вакилларида бири сифатида тан олинди, унинг шеърлари дунёнинг қўп тилларига таржима қилинди, энг яхши шеърлари, поэмалари ва драматик достонлари хрестоматик асарларга айланди, ўзбек шеъриятининг олтин фондидан ўрин олди. Саксониячи йиллар охиридан бошлаб шоир ижоди мактаблар ва адабиёт олий ўқув юрларида адабий сиймо сифатида ўрганила бошланди, замондошларнинг катта қизиқишига сабаб бўлди. Замонавий ўзбек адабиётининг Ойбек, Ғ. Ғулом, А. Қаҳҳор каби мумтоз сиймолари шоирнинг илк ижодини кузатиш орқалиёқ шеъриятимизга катта бир истеъдод кириб келаётганлигини кўра билдилар, унга хайрихоҳ бўлдилар. Устоз Миртемир шоирнинг биринчи китоби — «Митти юлдуз»га муҳаррирлик қилди. Шоир ижоди ҳозир айни кучга тўлган пайт, у шеър ихлосмандларини янги-янги шеърий мўъжизалар билан ҳайратга солишда давом этмоқда.

Адабиёт, шеърият образлар билан тирик. Образ ва образлилик бадий асарнинг жони. Айниқса шеъриятда туйғу образ билан йўғригачгина адабиётга айланади. Ижодкор ўз мақсад-ниятини, ғоявий-бадий концепциясини, ҳаёт ва замон ҳақидаги кузатишлари, ўй-фикрларини образлар орқали ифода этади. Ҳар бир етук, шакланган ижодкорнинг ўз образлар олами, ўзигагина хос ифода усуллари, ҳаётга, даврга ўзига хос йўсинда ёндашиш, назар ташлаш йўллари бўлади. Ўз ижодий қиёфасига эга бўлмаслик баёнчилик, бир ёқламалик, адабий ночорлик ва ҳоказо қусурларнинг дояси ҳисобланади. А. Орипов шеърият майдонидаги дастлабки қадамлариданоқ ўз сози, ўз овози билан баланд пардаларда, орнқиб кутилган юксак мақомларда куйлай бошлади.

Албатта, адабиётни бир одам яратмайди. Бироқ жаҳон адабиётига назар ташлайдиган бўлсак, катта, нодир истеъдодлар ҳар бир халқ адабиётида муҳим ўрин тутганлигини кўрамиз. Замон ва маконни чуқур англаган,

даврининг юрак уришларини, оғриқли нуқталарини теран ҳис қилган фавқулодда талантли ижодкор бутун бир авлоднинг, бутун халқнинг ўй-фикрлари ифодачисига айланади. А. Орипов айнан мана шундай шоирлар жумласидандир. Бугун у ҳақли равишда йигирманчи аср иккинчи ярми ўзбек адабиётининг энг ёрқин намояндаларидан бири сифатида баҳоланмоқда.

О. Шарафиддинов йигирма йилча олдин бундай деб ёзган эди: «Абдулла Орипов янги ўзбек поэтикасини яратгани йўқ. У шеър тузилишини ислоҳ қилмади, аксинча, унинг ҳамма шеъри анъанавий ўлчовлар асосида тузилган. У поэтик тафаккурнинг янги қонуниятларини кашф ҳам этгани йўқ. У ҳам бошқа юзлаб шоирлар куйлаган нарсалар ҳақида, таниш мавзуларда ёзади. Лекин шунга қарамай, унинг лирикаси ҳозирги ўзбек шеъриятида янги саҳифани ташкил этади, шоир лирикаси ўз моҳиятига кўра новаторона лирикадир». Устоз мунаққиднинг ушбу фикрларига умуман қўшилган ҳолда, А. Орипов шеър шаклларида янгилик яратмаган бўлса ҳам, ўзбек шеъриятига ўз оҳангларини, ўз ифода усулини, борлиққа — табиат ва жамиятга ўз қарашларини, ўз лирик қаҳрамонини, ҳаёт ҳодисаларини янгича талқин қилишни олиб кирганлигини, ижодидаги новаторлик мазмун билан боғлиқлигини таъкидлаш зарур.

Шоир шеърларининг лирик қаҳрамони кўп қиррали ва айни чоқда яхлит, уйғун образ қиёфасида намоён бўлади. Унинг шеъриятидаги асосий мотивлар ва кайфиятлар мана шу лирик қаҳрамон эволюцияси орқали ўз ифодасини топади.

Хур фикрлилик, истиқлол, тарихи минг йилларга бориб тақаладиган Ватанни озод, инсонни эркин ва ҳур кўриш орзуси, жамиятнинг оғриқли, илдатли нуқталарига аёвсиз муносабат, ҳаққа, ҳақиқатга етишиш истаги, адолат устуворлиги қайғуси А. Орипов ижодида марказий ўринда туради ва лирик қаҳрамон образи кўп жи-

ҳатдан шоирнинг мана шу ҳаётӣ ва эстетик принциплари, идеалларидан келиб чиқиб шаклланади.

Олтмишинчи йилларнинг ўрталарида яратилган «Мен нечун севаман Ўзбекистонни», «Сароб», «Авлодларга мактуб», «Асримиз одами», «Альбомга», «Юзма-юз», «Ўзбекистонда куз», «Чол ва коммунизм қиссаси», «Бизникилар», «Баҳор», «Ўзбекистон», «Минораи калон тепасидаги лайлак», «Жаннат», «Совға» каби шеърлар учун умумий бир оҳанг, умумий бир ғоя бу — ҳурлик, миллий уйғониш ғоясидир. Албатта, А. Орипов бу ғояни Чўлпон йигирманчи йиллар бошида олға сурган тарзда очиқ ошкора илгари сура олмас эди. Бироқ бу шеърларни бугунги кун нуқтаи назаридан таҳлил қилганимизда ҳам бу ғоя А. Орипов илк ижодининг кўтарилиш даврида энг асосий ўринда турганлигини кўрамиз.

А. Орипов шеърини том маънода миллий шеърятдир. Шеърятдаги миллийлик фақат ташқи кўринишларга — ифода воситаларнинг миллийлигига, миллий туйғуларни декларатив равишда таъкидлашдагина ифода ланиб қолмайди. Чинакам миллий шоирнинг ҳар бир шеъри, ҳар бир сатри чуқур миллий руҳга чўлганган, миллат, миллий тафаккур нафаси уфуриб турган, миллийлик лирик қаҳрамоннинг томир-томирларига сингиб кетган бўлади. А. Ориповнинг бутун ижоди чуқур миллийлик руҳи билан суғорилган. Н. Гоголь Пушкинни халқ шоири сифатида таърифлаб: «У аввалбошданок миллий эди, чунки ҳақиқий миллийлик деҳқон аёлларининг узун кўйлагини тасвирлашдан иборат эмас, балки халқ руҳи билан боғлиқдир. Шоир мутлақо ўзга оламни тасвирлаган, бироқ унга ўз миллий стихияси кўзи, бутун халқ кўзи билан қараб, ватандошларига бу гўёки ўзлари ҳис қилаётгандек ва сўзлаётгандек бўлиб туюлган бир тарзда ҳис қилган ва сўзлаганда ҳам миллий бўлиши мумкин»,— деган эди (Н. В. Гоголь. Несколько слов о Пушкине.— Тўла асарлар тўплами, М.; Л.; 1940—1952, 8-том, 51-бет).

А. Орипов ижодида миллий истиқлол, эрксеварлик мотивлари 1964 йилда ёзилган дастурий тусдаги «Альбомга» шеърда илк бор ошкора зуҳур бўлди.

Шеъринят майдонига эндигина кириб келаётган шоир бу майдонда жавлон уришнинг асл мақсадларини баён қилишда альбом воситасидан фойдаланган Шеъринят йўли бамисоли альбомга ёзилган дил изҳоридек гап. Бу альбом саҳифаларига ўз қалбини кўмган юзлаб шоирлар — Байрон, Гейне ва бошқалар ўз сатрлари билан «жангдан сўзлаган», «ҳар ким ўз дардини айтиб бўзлаган», шоирнинг лирик қаҳрамони ҳам «ҳали из тушмаган оппоқ вараққа», «ўз дардини ёзиш» учун шеърини қабрини қазигга аҳд қилган. Унинг ният-мақсади «миллионларнинг дардини» ёзиш. Бироқ бу «дард» нимадан иборат? Лирик қаҳрамон кураш замирида, ўз қисматида мана нимани кўради:

Унда мен ахтарган энг порлоқ Инсон,

Унда мен ахтарган синмас ҳақиқат!

Ва:

Қалбим буюрмаса, бирор сўзни ҳам

Ёзмасман ҳеч қайда, ҳеч вақт, ҳеч қачон!

дея хитоб қилади.

Тўғри, ушбу шеърда: «коммунизм сўзин ёзаман, ўртоқ! Зотан, коммунизм бугун мен учун, барча шахсий ишдан кўра шахсийроқ!... унинг замирида энг олий қисмат» каби сатрлар ҳам бор.

Биз шу пайтгача бу сўзларни асл маъносида қабул қилиб, «Альбомга», «Чол ва коммунизм қиссаси», «Ленин» сингари шеърлар тарафкаш-инқилобий ва коммунистик фирқавийлик руҳи билан суғорилган шеърлардир» (Қаранг: Ўзбек адабиёти, 11-синф учун дарслик, Тошкент, «Ўқитувчи» нашриёти, 1995, 290-бет), «ҳукмрон мафкура таъсирида унинг ғояларини куйлаш» (Уша китобда, 284-бет) деб талқин этиб келдик. Аслида эса бу сатрларни ҳаққа етишиш, ҳақиқатни англаб олиш истагида битилган мисралар, деб шарҳлаш тўғрироқ бўлур

эди. Уша «тарарфкаш-инқилобий ва коммунистик фирқавийлик руҳи билан суғорилган» деб таърифланган шеърлардан бири «Чол ва коммунизм қиссаси»да «коммунистик истиқбол» учун яшаш ҳаётнинг бутун мазмун-моҳиятини қамраб олган бир даврда чол носқовоғи қолиб кетганлиги боис «коммунизмдан қайтиб келади», ёшара олмайди «бахтли ҳаёт»га эришиш орзуси хаёллигича қолади, «касофат нос»нинг хумори тутиб йўқолган хаёл иппини қайта тутиб ололмайди ва аччиқ устида «коммунизм»ни дўконлардан ул-бул харид қилиб «ясаб» қўя қолади. Шеърда «ялли фаровонлик» жамияти ҳақидаги гаплар мазах қилинади, улар анчайин чўпчак, сафсата эканлигига ишора қилинади. Шеърнинг ботиний мазмунида шоирнинг ўткир заҳархандаси сезилиб туради. Бу фикр «Жаннат» шеърда янада бўрттириброқ ифодаланган. Ёки бўлмасам 1964 йилда ёзилган, бироқ 1968 йилда эълон қилинган «Бизникилар» деган шеърга эътибор берайлик:

Чалай аскарлари келдилар босиб,
Босиб келди оқлар устига.
Томошабин йигит юраги тошиб,
— Бизникилар, деди дўстига.

Раҳимов фашистларнинг кўзича
«Миссершмит»ларнинг кўзини ўйди.
Кимдир мамнуният билан ўзича,
— Бизникилар, — деб қўйди.

Йироқ ўлкаларда кезарди сайёҳ,
Кезарди юртига кўзини тикиб.
Советлар сўзини эшитди ногоҳ,
— Бизникилар, — деди энтикиб.

Ҳеч ким мангу эмас ушбу оламда,
Агар бир кун таним кўмсалар,
Кошкийди, аҳли юрт туриб тепамда,
— У бизники эди, десалар...

Бу шеър биринчи марта эълон қилинганда ҳам, кейинчалик барча тўпламларда ҳам шу ҳолда берилган.

Аслида эса охириги «шоҳ байт» мана бундай бўлган:

Ҳеч ким мангу эмас ушбу оламда,
Агар бир кун таним кўмсалар,
Қошқийди, кимлардир туриб тепамда,
— У бизники эди, десалар...

Шоирнинг ўзи шеър дастлаб эълон қилинган 1968 йилда биз билан суҳбатларидан бирида «кимлардир» сўзи ҳеч кимга ҳеч ёқмади-ёқмади-да, ўзгартиришдан бошқа илож қолмади», деган эди. Бироқ афсуски, кейинги озод сўз замонларида ҳам шоирнинг тўпламларида шеър бузилган ҳолида бериллаверган.

Шеър эълон қилингандан сўнг ўн йилдан кейин 1978 йилда П. Тартаковскийнинг адабий-танқидий мақолалар китобида (Қаранг: П. Тартаковский В поисках главного. Издательство литературы и искусства имени Гафура Гуляма, Ташкент, 1978, 77-бет) охириги банд аслиятдан келиб чиқиб таржима қилинганлигини кўра-миз:

Хочу, чтоб над моей могилой
Кто-нибудь сказал: «Он был нашим!»
(Сўзма-сўз таржима)

П. Тартаковский шеърнинг мазмунини баён қилиб, бундай хулосага келади: «...Орипов шахсий интилишлар бизнинг умумий ишончимиз ва умумий иделларимиз билан яхлит эканлигини самимий ҳис қилади» (Ўша китоб: 76-бет).

Умумий йўсиндаги, абстракт хулоса. Албатта, ўша пайтлари мана шу «кто-нибудь» (кимлардир)дан келиб чиқиб бошқачароқ хулоса чиқариш мушкул эди.

Шоирнинг олтмишинчи йиллар ўрталаридаги ижодининг моҳиятини, илгари сурган фикрларини илғаб олишда мана шу «кимлардир»ни англаб олиш, унинг маъносини чақиш катта аҳамиятга эгадир.

«Кимлардир» қандайдир бир тўда, гуруҳ эмас, балки юрт истиқлолини қалбида маҳкам тугган, миллат шаъни, мустақиллик учун жонини ҳам беришга тайёр турган фидойилардир. Шоирнинг лирик қаҳрамони айнан мана шундай миллат фидойиларини назарда тутган. Шеърдан келиб чиқадиган асл маънони англашда охириги марта такрорланадиган «кимлардир»нинг ўрни катта. Бу сўз «аҳли юрт» билан алмаштирилиши туфайли шеър шунчаки оддий шеър бўлиб қолган. Шоир мана шу «кимлардир» уни «у бизники эди», деб хитоб қилишларини хоҳлайди, аини вақтда унинг ўзи ҳам ўшаларнинг куйчиси бўлиш олий мақсади эканлигини ботиний изҳор қилади. Еки бўлмасам, шоирнинг 1967 йил 19 июнда «Тошкент оқшоми» газетасида қандайдир бир тасодиф билан эълон қилинган «Қушчага» шеърини олиб кўрайлик. Шеър қафасга тушиб қолган қушча ҳақида:

Эй қушим, кўкка қараб кўздан ёшингни тўкма кўп,
Бунчалар андуҳи ғам ичра қафасни сўкма кўп.

Ношукурлик қилма мунча, соҳибингга айт шараф,
Ул сенга дон-дун бериб аҳволингга тургай қараб.

Шеърга «бир танишим саъва қуш асраб, сал ўтмай қўйиб юборган экан. Шўрлик қайтиб келибди. Ўзи дон топиб еёлмаган бўлса керак», деган мазмундаги насрий тушунтириш ҳам берилган. Эҳтимолки, ушбу «изоҳ» шеърнинг газета юзини кўришига сабаб бўлган бўлса. Аслида эса тор қафасни, яъни тутқунлик ва мутеликни, қарамликни қоралаган, эркин олқишлаган, унга даъват қилган шеърнинг эълон қилиниши даргумон эди. Гарчи қушчанинг ночор бўлса-да кулбаси бор, уй соҳиб дон-дун, сув бериб, аҳволдан хабар олиб турган бўлса ҳам, митти жонзотнинг «пистадек» нозик қалбида олам қадар ғам борлигига урғу берилади. Чунки

унинг ҳаёти барибир тутқинликда кечмоқда. Шеърнинг охирги мисраларига аҳамият берайлик:

Қол ўшал масканда сен, эрк деб дилингни тилма кўп,
Сен ахир қушсан ожиз, инсонга тақлид қилма кўп.

Биз қафасни севмагаймиз, бизга на уйдир ҳожат,
Давримизни яйрашиб биз куйласак етгай фақат.

Лирик қаҳрамон қушчага қарата: «эрк деб дилингни тилма кўп» деб, уни юпатишга ҳаракат қилгандек бўлади. Охирги байт эса тўғридан-тўғри ўз-ўзига, одамларга мурожаат билан алмашади. Биз «қафасни севмаймиз», бироқ қафасдаги қушнинг ҳолидек ҳаётимизни ўзгартиришга ҳам ҳаракат қилмаймиз, бир илож қилиб кунимизни хушнуд ўтказиш билан оварамиз дейилади. Муте ҳаётга кўнникиб қолган, ўзлигини англашга интилмайдиган замондошга, «хуррам замона»га ҳамду сано айтувчи «куйчи»га қаратилган аччиқ пичинг, захарханда оҳанглари ёрқин сезилиб туради. Эҳтимолки, надоматли «Оломонга» шеърининг ибтидоси мана шу шеърдан бошлангандир.

Буюк истиқлол шоири Чўлпон шеърларида «кишан» образига кўп ўрин берилади. Шоир эркини, ҳурликни куйлашда ранг-баранг образлар, тимсоллардан фойдаланади. А. Орипов ҳам мустақиллик, истиқлол, эгаменлик орзу-ўйида «қафас» каби мажозий образларни истифода этганлигини кўраемиз. Шунинг ўзи ҳам истиқлол мавзусида А. Орипов Чўлпоннинг энг содиқ ва катта издошларидан бири эканлигини далиллайди.

Лирика инсоният бадий тафаккури яратган ва яратадиган мўъжизалардан бири, инсоннинг олам ва борлиққа ҳиссий-эмоционал муносабати орқали одамларни эзгуликка, руҳиятни поклашга чорловчи маънавий бойликдир. Башариятнинг қувваи ҳофизаси зўр шоирлари кўп асрлар давомида яратган шеърини дурдоналар барча авлодларнинг мулки, маънавий озуқаси бў-

либ қолади. Навоий ва Пушкин шеърнати асрлар оша ўз таровати, инсон кечинмаларини гўзал ва юксак мақомда ифодалаб берганлиги билан ҳамон ҳаяжонга солади. Шоирларнинг янги-янги авлодлари бу маънавий бойликка ўз улушларини қўшиш, ўз даври муҳрини бошиш учун ижод қиладилар.

Ўзбекистон, она халқ, Ватан ҳурлиги ва озодлиги мавзуси даъваткор руҳ билан қўшилиб Абдулла Орипов «феномени»ни вужудга келтирган компонентлардан бири бўлди. Бироқ шоир лирикасида яна бир катта мавзу ҳам борки, бу инсон ҳақидаги сўнгсиз ва адоқсиз ўй-фикрлардир. Шоир бир тўртлигида таъкидлагандек:

Кoinот гултожи инсондир азал,
Ундадир энг олий тафаккур, амал.
Ҳатто у тубанлик ичра ҳам танҳо,
Е фалак, ижодинг бунча мукаммал.

Шоирнинг бутун ижоди мана шу инсон закosi, унинг сир-синоати, англаб бўлмас сеҳру жодуси, юксаклиги ва тубанлиги қаршисида лол бўлган қалбнинг ҳайратидек таассурот қолдиради.

Бироқ шоир инсон тасвирида абстракт муаллақликдан жуда йироқ. «Мен нимани кўриб, ҳис этган бўлсам, шуни қаламга олишга ҳаракат қилганман», дейди шоирнинг ўзи. Унинг ўлмас мавзудаги шеърларини инсон руҳияти ва маънавияти ҳақидаги тизгинсиз, зиддиятли фалсафий суҳбатлар дейиш мумкин. Кичик бир тўртликни олайликми ёки «Генетика», «Маломат тошлари», «Қўриқхона», «Учинчи одам», «Тафаккур монологи», «Виждон», «Денгизга», «Бир танишим ҳақида баллада», «Диалектика» каби салмоқли шеърларинини ёки бўлмасам «Жаннатга йўл», «Ҳаким ва ажал», «Ранжом», «Соҳибқирон» каби катта жанрдаги шеърый асарларини олайликми, уларнинг барчасида инсон маънавияти, эътиқоди, яхшилик ва ёмонлик, гўзаллик ва қабиҳлик, виждон ва имонсизлик. ўртасидаги кураш,

дунёни софлаш, комил инсон гоёси жозибали, эҳтиросли, фалсафий теран ифодаланганлигини кўрамиз. Бу шеърларнинг ҳар бири узоқ изланишлар, ижод «тўл-ғоқлари», олижаноблик ва разиллик қаршисида ҳайратга тушиш, инсондаги турфа, бутунлай қарама-қарши ҳаракатлар олдида баъзан иложсиз таслим бўлиш маҳсули сифатида юзага келган. («Мен ҳар гал каттароқ бир шеър ёзишга киришганимда баҳайбат ҳайвон билан жангга киришаётгандек бўламан», дейди шоир.). Шоир донмо ўзи яшаб турган даврнинг, инсоннинг сир-синоатини билишга, бадний инкишоф этишга, унинг мураккаб руҳий олами манзараларини чиқишга ошиқади, ҳар бири ўзига хос бир «сайёра» бўлган, юрагида, ўю фикрида сўз билан ифодалаш мушкул тилсимотлар яширинган инсон қалбини куйлаш мудом шоир дилни безовта қилаб келади. Шоир бир шеърда бежиз:

Инсон қалби билан ҳазиллашманг Сиз,
Унда она яшар, яшайди Ватан.
Уни жўн нарса деб ўйламанг ҳаргиз,
Ҳайҳот! Қўзғалмасин бу Қалб дафъатан!..

демайди. Бир томондан, ўзида Ватан, тил, миллат, башар каби умуминсоний тушунчаларни мужассам этган инсонни мукамал кўриш, унда инсоф, меҳр, диёнат, адолат ва одиллик, виждон каби матлаблар тобора ноёблашиб бораётганлигидан ташвишга тушиш, уларни асрашга чақириб, «асримиз одами»нинг гоҳо идрок қилиш мушкул бўлган саъй-ҳаракатларидан ёқа ушлаш, иккинчи томондан, умумий, бироз мавҳумроқ инсонни куйлашдан аниқ бир инсонга, айтайлик, шундай ёнмаён яшаб турган қўшнингнинг ички оламга нигоҳ ташлашга ўтиш, яъни инсонни бадний-фалсафий талқин қилиш баробарида конкрет-ҳиссий идрок этиш туйғуси, истаги — шоир ижодида инсон талқинининг характерли хусусиятларидир.

«Соғинч» деб номланган кичик бир шеърда лирик

қахрамоннинг ташвиш ва ҳасратлари, ортда қолган йиллар армони, туғилган жой жамолини қўмсаш мотивлаги юракларнинг туб-тубидан жой оларлик тарзда табий оҳангларида чизиб берилади. На шон-шуҳрат, юксак лавозиму иззат икромлар, на турмушнинг бошқа лаззат ва ҳузур-ҳаловатлари она меҳридек тотли, болалигининг ўтган қиру адирларидек қадрли бўла олмайди. Шеър умр йўли ташвишли ва беором кечган, қувонч ва ғамни бирдай ортмоқлаган, ҳам лаззатли, ҳам аччиқ қисматли ҳаёт йўлларидан ўтаётган инсон ҳақида.

Биз яшаётган шу осмон остида, биз нафас олаётган ҳаводан симириб, биз юрган йўллардан юриб бир одам дунёдан яшаб ўтди. У ким эди? Даҳоми, ё машҳур зот? Йўқ, у ҳам бизга ўхшаш оддий одам эди. Эрта ишга бориб, кеч қайтарди. Дабдабасиз оддий ҳаёт кечирарди. Маъракаю йиғинларда «мен-мен» деб кўкрагига муштламас, шон-шуҳрат, бойлик ва мартаба орқасидан қувмас, обрў талашиб кимларнингдир қарши-сида илондек эшилиб, товусдек товланмас эди. Лекин унинг юрагида ҳаётга, яшамоққа буюк муҳаббат, гўзалликка, софликка чанқоқлик бор эди. У ўзини дунё ишлари учун тўла масъул деб билар, бироқ буни дуч келган жойда писанда қилавермасди. Мана шундай одам бу фоний дунё билан видолашди. «Номаълум одам» шеърдаги бор-йўқ гап шу. Аммо шоир ўқувчига ҳавола қилган, сатрларнинг мағзи-мағзидан келиб чиқувчи маъно-чи? Ахир бундай одамлар дунёнинг ишонч кўприкларини тутиб турган устунлар эмасми? Дунё шу каби маънавияти бой, имони бут одамлар билан бус-бутун, гўзал. Бироқ шоирнинг лирик қахрамони ҳамиша ҳам шундай одамларга дуч келавермайди. Техника асри деймизми, ҳар хил ижтимоий, сиёсий, иқтисодий манфаатлар деймизми, ишқилиб турли ўлчовлар, андозалар таъсиридамикан «она сайёра»мизда меҳр-муҳаббат, ҳалоллик, савоб ишлар каби фазилатлар, ноёб туйғулар камёлашиб бораётгандек, инсон ўзлигидан тониб қан-

дайдир майдалашиб, бачканалашиб, манфаатнинг қули бўлиб, ҳиссиз, совуқ «темир одам»га айланиб қолаётгандек. Шоирнинг дили мана шундан безовта. Лирик қаҳрамонга баъзан унинг умр карвони буткул «итлар орасида»да ўтаётгандек туюлади. Шундай пайтлар у одамзоддан, унинг қабиҳлигидан безиб ўзици ёлғизлик қаърига ургиси келади. «Узлат» шеъри мана шундай кайфиятлар таъсирида битилган, лирик қаҳрамоннинг умидсизлик, чорасизлик ҳолатлари чулғаб олган пайтдаги кечинмалари жуда теран ифодалаб берилган шеърлардан биридир. Умуман А. Орипов шеърларида ёлғизлик тез-тез тилга олинади. Дўсту душманининг макру ҳийлалари, фирибгарлиги зада қилган қалб ёлғизликни истайди. Унинг кўзига дунёда ҳеч нарса собит эмасдек туюлади. Лирик қаҳрамон ёлғиз қолишни истайди, у тўда-тўда жойлардан, издиҳомдан тўйган, дили мардуд, узлат излаб гирён кезади. Нечун? Нега? Ушбу саволга қаҳрамоннинг ўзи ҳам жавоб излайди:

Узлат излаб бормаган
Жойим балки қолмади,
Ҳеч бир гўша келгин деб
Оғушига олмади...

Лирик қаҳрамон «Нечук ўксук бандаман, нечук бахтсиз инсонман, Дўсту ёрдан юрагим айрилар нари-нари, Узлатнинг соғинчи бу, ёлғизлик дарди бари», деб нола қилади. Уйғоқ идроки малолга мойиллигининг «ёвуз» сабабини «дўстлар юзин бурганлигида», танҳо қолганликда, оламда неки бор бари ўткинчи, вақтинча эканлигида кўради:

Билдимки мен, неки бор —
Бевафодир ушбу кун.
Кечирганим-кўрганим
Бебақодир ушбу кун.

Лирик қаҳрамон тортган ранж-алам, дунёнинг бебақолиги, душманлар ҳийласи, дўстлар фириби уни шу

куйга солган, унинг юрагнда мана шундай маҳзун туй-
гулар уйғотган. Лирик қаҳрамоннинг кечинмаларини,
изтиробларини тушуниб етиш учун шоирнинг бошқа
шеърларидаги мисраларни «қўмак»ка чақиришга тўғри
келади:

О, қанчалик севар эдим инсон зотини,
Қандай буюк муҳаббат-ла севар эдим мен...
Кўзларимга гоҳ кўринар телба мисоли
Мен бир вақтлар сажда қилган ҳазрати инсон.
(«Сароб»)

Эзгулик ғафлатда қолгани замон,
Одамлар ҳаётин иблис бошқарар.
(«Иблис»)

Оҳ, фақат одамзод — фарзанди башар
Бир-бирин маҳв этиш қасдида яшар.
(«Қонуният»)

Ҳа, ўзинг ёрлақа, яратган эгам,
Иблис юракларга қутқу солмасин.
Виждондан мосуво этмагин ҳеч ҳам,
Токи у хотирот бўлиб қолмасин.
(«Виждон»)

Инсоннинг то фазлу фалокати бор,
Унинг бир-бирига маломати бор...
Ҳануз сарҳадлардан ғамгин сас келур,
Маломат тошлари басма-бас келур,—
Одамни маҳв этур фарзанди одам,
Одам эрур, аммо томошабин ҳам.
(«Маломат тошлари»)

Имонни асрангиз, у доим танҳо,
Ундадир мужассам инсон матлаби,
Авлодлар ахтариб юрмасинлар то,
Уни аллақандай Қор одам каби.
(«Қўриқдона»)

Ҳасад ва ёвузлик тўла дунёни,
Во ажаб, эринмай қирқ йил куйлабман.
Бор гап деб билибман ёлгон, рўёни,
Кўринган ҳар касни дўст деб ўйлабман.

(«Ўгит»)

Менга афсоналар сўйлама, ука,
Роса чарчаганман ёлгонни ёзиб.
Қирқ йил кўтарибман Инсонни кўкка,
Ишониб, ҳазрат деб, йўлимдан озиб.

(«Надомат»)

Мен эса то ҳануз умидга тўлиб
Излайман заминда дўсту вафодор.

(«Ердан ўзга жойда ҳаёт йўқ эмиш...»)

Инсон! Сенинг учун ҳақиқат — қуёш,
Ўзингни тириклик шоҳи санайсан.
Афсуски, бошинг хам, кўзларингда ёш,
Қачон қуёшингга сен тик қарайсан?..

(«Арслон ва инсон»)

Мана лирик қаҳрамон нима учун издиҳомдан туйган! У Инсон ўз қуёши — ҳақиқат кўзига тик қарай олмагани учун надомат чекади, иложсизликдан, чидай олмасликдан узлат излайди. Бироқ шундай бўлишига қарамасдан шеър ишонч, умид туйғулари билан яқун толади:

Мен узлатни элимнинг
Юрагидан ахтаргум,
Ўксукларнинг энг пинҳон
Тилагидан ахтаргум.
Дарвозангни чертиб мен
Келсам, жонажон укам,
Ташрифимни қабул эт,
Меҳмоннавоз эй бекам.

Юз ўғирма, бу йўлчи
На қувонч, на кулфатдир,
Унинг ёлғиз илинжи
Узлат эрур, узлатдир...

Инсон қанчалик қийин, оғир бўлмасин, «дунёдан этак силкиб» кетадиган пайтлар бўлмасин, барибир тириклик гамини ейишга маҳкум. Шоир айтганидек «гоҳо руҳият дунёсининг қийноқлари, ёвузларнинг қутқулари кишини дўзах азобидан баттар уқубатларга гирифтор қилади. Бироқ яшаш керак экан. Тириклик ҳам ахир ярим ҳикмат-ку...» («Совет Ўзбекистони», 1990 йил 29 сентябрь). Чунки:

Оҳ, қандоқ шириндир шу тахир ҳаёт,
Оҳ, қандоқ гўзалдир шу жулдур қисмат.

Абдулла Орипов шеърятининг катта қисмини оламнинг меҳвари, жами жонзодларнинг сарвари бўлмиш инсон феъл-атворидаги ёвузликка қарши бонг урувчи шеърлар ташкил этади. Биз «коммунистик ўн йилликлар» давомида тузум, шароит инсонни ўзгартиради, «буюк инқилоб» бонс кишиларнинг бутунлай янги бирлиги, метиндек мустақкам совет халқи шаклланди деган гапларга ишониб келдик. Шоирнинг бу борадаги ҳукми эса мана бундай:

Тузумлар ўзгарса ҳам,
Инсон ўзгармас экан.
Тизимлар ўзгарса ҳам
Инсон ўзгармас экан.

Шоирнинг лирик қаҳрамонини ёвлар ҳар томондан босиб келаётган инсон маънавиятини пок асраб қолиш, уни келажак авлодларга бус-бутун, покиза етказиш учун бутун кучини аямай, ёнаётган эзгулик кулбалари-

ни алангадан омон асраб қолиш учун «сув ташиётган» қалдирғочга менгазиш мумкин.

Истиқлол туфайли ман этилган мавзуларда ҳам шеър ёзиш имкони тугилди. Шоир «Ҳаж дафтари» ва «Ҳикмат садолари» туркумларига кирган ислом асотирлари ва маънавияти билан суғорилган шеърларида ҳам имон ва эътиқод ғояларини илгари суради. Румиёна руҳда битилган бу шеърларда ҳам (маълумки Жалолиддин Румийнинг олти жилдлик «Маснавий»си ўзига хос шеърини ҳадис сифатида неча юз йиллардан бери эъзозлаб келинади) инсонни ҳидоят йўлига бошлаш асосий ўринда туради.

Фикрнинг ёрқинлиги, ўйлар ва туйғуларнинг мутаносиб чагишиб келиши, шеърини фикрнинг нозик ривожига, қатъий мулоҳазалар, кечинмалар гирдобига, барқарор адабий шаклларнинг кутилмаган, жуда шахсий ўй-мулоҳазалар билан алмашиши, жузъий кузатишлар ва умумлашмаларнинг уйғунлиги Абдулла Орипов фалсафий лирикасининг ўзагини ташкил этган ижодий тафаккур кўринишларидир. Қуюқ, образли тасвир, мазмунга хос шеърини шакл, фикрнинг тугалланганлиги ва яхлитлиги, оҳори тўқилмаган ташбеҳлар, мусиқийлик — булар барчаси ўзликни танишга, «урфони зўр миллат» бўлиш, ўткинчи зеб-зийнатларга берилмасдан «юрак жавҳари»ни баланд тутишга, юксак маънавийликка даъват этади.

Шоирнинг фалсафий шеъриятида оламни бадий-фалсафий идрок этиш етакчилик қилади. Бироқ фалсафий унсурлар аралашishi шеърни фалсафий тизимнинг шеърини баёнидан иборат қилиб қўймайди. Фалсафий руҳ устушлик қилган, вақт ва замон, инсон ва табиат муносабатлари замирига қурилган, чатнаб турган тафаккур ёғдуларидан бино бўлган бу шеър иморатида энг аввало лирик субъектнинг ички туйғулари изҳори, уни тўлқинлантирган, ҳаяжонлар гирдобига отган ҳис-туйғуларнинг зиддиятли кечинмалари олдинги ўринда туради. Шоирни чексиз ўйларга толдирган азалий ва аба-

дий муаммолар бадий образ либосига бурканади ва бадий-фалсафий умумлашма даражасига кўтарилади. Шоир лирик субъектнинг ўй ва кечинмаларини инсон онги ва дунёқарашининг энг умумий қирралари билан мутаносиб олиб қарайди ва тасвирлайди. Мангу муаммолар ҳақида сўз борганда ҳам ҳамиша замон, давр, вақт шоирнинг кўз ўнгида туради, инсониятни минг йиллардан бери ташвишлантириб, ўйлантириб келаётган муаммолар, масалалар долзарб, замонавий ҳодисалар, муаммолар билан уйғунлашиб кетади. Шоирнинг умуминсоний манфаатлар ва қадриятлар мавзусидаги юксак мақомли тафаккур шеъриятида инсон ва борлиқ масалалари аниқ мақсад билан ўртага қўйилади ва талқин қилинади. А. Орипов шеърларида шеърятни фалсафа ва фан билан яқинлаштирадиган жиҳатларни кўриш мумкин. Макон ва замонда буюклик ва зарра муносабати («Буюклик» шеъри) — бу фалсафанинг ҳам тадқиқот объектидир. Шоирнинг талқинича, зарра қанчалик чиранмасин, буюклик қаршисида ожиз, охир-оқибатда унинг измига бўйсунди. Буюкликнинг абадийлиги, улугворлиги ҳақидаги мулоҳазалар оламдаги турфа ҳодисалар маълум бир қонуният асосида содир бўлиши ҳақидаги фикрларга олиб келади. Бироқ шоир беҳудага фалсафий ўйларга чўммайди. Бу туйғулар хаёлни узоқ-узоқларга олиб кетиш, дунёвий муаммолар атрофида баҳс қўзғаш баробарида эзгулик уруғларини сочишга, «мушрик бандалар»ни инсофу диёнатга чақиритишга, ҳаётни эстетиканинг гўзаллик категориялари билан инкишоф этишига хизмат қилади.

Нодир истеъдод соҳибни Абдулла Ориповнинг туғёнли, ўйчан-фалсафий, чинакам халқчил, юксак ватанпарварлик руҳи жо бўлган шеърятни халқимизнинг катта муҳаббати ва эҳтиромига сазовор бўлди. Ўзбекистон Республикаси Президенти И. А. Қаримов 1992 йил 10 декабрда Олий Кенгашнинг Ўзбекистон Давлат мадҳияси муҳокамасига бағишланган сессияси мажлисида

А. Ориповнинг олмос истеъдодига юксак баҳо бериб «Абдулладек шоирлар юз йилда бир марта дунёга келади», деб лутф қилди.

Шоирнинг «Генетика» шеърида замондош номидан хитоб қилинган қуйидаги мисралар бор:

Ташна яшадик биз нурга, зиёга,
Ишққа, муҳаббатга ташна ўтдик биз,
Гоҳ эса қуёшдек порлоқ ва йироқ
Ҳаққа, ҳақиқатга ташна ўтдик биз.

Ушбу шеър 1973 йилда ёзилган. Ундаги «биз ҳаққа, ҳақиқатга ташна ўтдик» деган ҳайқириқ А. Ориповнинг бутун шеърияти учун эпиграф вазифасини ўтайдигандек. Унинг бутун ижоди ҳаққа, ҳақиқатга ошуфталик ва унга етишиш, инсоннинг гўдакдек безаволликка қайтган камолини кўриш орзусида битилгандек. Бу ижод чамани, бу шеърият парвози мана шуниси билан қадрли, юксакдир.

МУНДАРИЖА

«Эй, азиз юрт...»	3
Савоб	4
Генетика	6
Қўриқхона	8
Учинчи одам	10
Узлат	11
Тафаккур монологи	13
Ишонч кўприклари	15
Айтишув	16
Виждон	16
Номаълум одам	18
Бегоналик	19
Диалектика	21
Ҳар нечук...	22
Алишер ва талаба	22
Ирода	24
«Бул ажаб, хор кимсанин имдод сўрайди хорлар...»	25
Инсон манзараси	26
Инсон қалби	27
Хайрихоҳ	27
Дил кўзи	28
Мен кимга суянгум	29
Йиллар армони	30
Умр ўртаси	31
Соғинч	32
«Муаллақ гапларни сўйлама менга...»	33
Дунё ишлари	33
Ҳайронлик	34
Чексизлик	35
Яхшилик ва ёмонлик	35
Адолат	35
Бошпана	36
«Дунё бир гулзордир кенг ва бетимсол...»	36
Охират	37
«Дунёда диёнат ҳали мавжуддир...»	38